

Радомир Путник

ТУЦИНДАНСКА
ТРАГЕДИЈА

Документарна драма у два дела

РАДОМИР ПУТНИК, књижевник и драматург, рођен је 1946. године у Оџацима. Студирао је на Филолошком факултету и Академији за позориште, филм, радио и телевизију у Београду.

Уредник је у Уметничком програму Телевизије Београд. Био је директор Дrame Народног позоришта у Београду, позоришни критичар „Политике” и главни уредник часописа „Сцена”.

Објавио је више књига песама, књигу приповедака, као и две књиге драматуршких огледа и приказа: *Чиијајући изнова* и *Прибли’вање ѿозоришћу*.

Позоришни комади приказивани су му у позориштима у Београду, Сомбору, Зајечару, Зеници и Вршцу, а десетак радио драма на програмима радио станица пређашње Југославије.

Написао је телевизијску серију *Крај династије Обреновић*.

Радомир ПУТНИК

ТУЦИНДАНСКА ТРАГЕДИЈА
Документарна драма у два дела

ЛИЦА:

ЈАША ТОМИЋ, новинар	ЖИВКО ВУЛЕТИЋ, агроном и новинар
МИЛИЦА ТОМИЋ, његова жена	ГАВРА ПЛАВШИЋ, апотекар
СВЕТОЗАР МИЛЕТИЋ, Милицин отац	МИЛАН ЈОВАНОВИЋ, професор
ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ ЗМАЈ, песник	САВА СТОЈКОВИЋ, чизмар
ЛОБМАЈЕР, председник суда	ЗАРИЈА СТАНКОВИЋ, свештеник
ЈЕЗДИМИРОВИЋ, судија	АМАЛИЈА СТРАТИМИРОВИЋ
АУРЕЛ ПОПОВИЋ, тужилац	КАТАРИНА ВЛАДИСАВЉЕВИЋ – КНИЋАНИН
ВЛАДИСЛАВ ЗОМБОРИ, бранилац	ДР ЈОВАН ВЕЛИМИРОВИЋ, лекар
МИША ДИМИТРИЈЕВИЋ, новинар	ЈОСИФ ХАНДЛЕР, ножар
АНА ДИМИТРИЈЕВИЋ, његова жена	МАРКОВИЋ, трафикант
НИКОЛА ЈОКСИМОВИЋ, новинар	ДИМИТРИЈЕ ДИМИТРИЈЕВИЋ, Мишин отац
др МЛАДЕН ЈОЈКИЋ, лекар	Кочијаш
др МИЛАН БОЖЕСКИ, адвокат	Грађани на перону, публика у судници, гости у кафани "Код Тоше", судски службеници, полицајци

Дешава се 1890. године у Новом Саду

 ПРВИ ДЕО

Сцена представља, у основи, судницу; зледаоци у дворани истовремено су и публика у судници. Сценско збивање ће, међутим, ићи симултано и на дружим неопходним пројекторима, што ће бити назначено на почетку сцене.

 1.

Судница. За судијским столом седе судије: председник суда Лобмајер и судија Јездимировић. На месту за оптужене седи Јаша Томић, испред њега бранилац Владислав Зомбори. Насупрот њима седи оптужилац Аурел Поповић. Ту су, дакако, и записничари. Са стране стоје сведоци који ће доцније даћи исказе.

ЛОБМАЈЕР: Данас, 10. марта 1890. године приступамо коначној расправи у кривичној ствари Јаше Томића и опомињем све оне који су пред суд позвани да чине своје исказе у потпуном складу са истином. Нарочито опомињем сведоке да ће уколико буде нужно, морати да се закуну, те зато нека дају исказе тако да се мирне душе заклету могу. Нека се сада сведоци повуку.

Судски службеник изводи сведоке.

ЛОБМАЈЕР: Димитрије Димитријевић дао је молбеницу у којој иште, да се и он, ради остваривања своје одштете, позове на расправу.
(Пауза)
Молим господина краљевског тужиоца да изнесе оптужбу.

ПОПОВИЋ: Славни судбени столе! Ове године, 4. јануара, убоден је ножем на на овдашњој железничкој станици, на њеном перону Миша Димитријевић, власник листа "Браник", и за кратко време издахнуо је на лицу места. Јаша Томић, који се налази у притвору, признао је отворено своје дело у току кривичне истраге. Признао је да је Мишу Димитријевића, са напред промишљеном намером, уморио. У току истраге испитани

сведоци подупирали су појединости овога признања, и тако је на основу извршене истраге подигнута против оптуженика од стране државног тужилаштва, које ја заступам, оптужба због уморства, која се са параграфом 278. нашег Кривичног законика коси, и славни суд је прихватио мој предлог оптужбе и у том смислу донео оптужну одлуку, која је – пошто оптужени против ње није хтео апеловати – постала правоваљана. Оптужбу придржавам и молим да се започне доказни поступак.

ЛОБМАЈЕР: Пре него што започнемо с поступком, позваћемо Димитрија Димитријевића у вези с његовим захтевом.

Судски службеник уводи Димитрија Димитријевића.

ЛОБМАЈЕР: Ваш адвокат пријавио је суду да сте ради приликом данашње расправе да подигнете своја права. Реците каква права на одштету имате и на основу чега их тражите?

ДИМИТРИЈЕВИЋ: Мени је мој син Миша Димитријевић давао месечно педесет форинти.

ЛОБМАЈЕР: Закон наређује да само они имају право на одштету за чије је издржавање умрли био дужан да се брине. Није ли ваше имовно стање такво да можете нормално живети? Колику пензију имате као бивши судски послужитељ?

ДИМИТРИЈЕВИЋ: 169 форинти на целу годину.

ЛОБМАЈЕР: Колику одштету желите?

ДИМИТРИЈЕВИЋ: Не знам да ли овај убица што...

ЛОБМАЈЕР: То не спада овамо, него реците да ли шта тражите и колико.

ДИМИТРИЈЕВИЋ: *(После паузе)*
Толико одштете тражим, колико сам од сина мога добијао.

ЛОБМАЈЕР: Дакле, 600 форинти годишње. Реците, да ли знате шта о смрти свога сина?

ДИМИТРИЈЕВИЋ: Само то што је по листовима било.

ЛОБМАЈЕР: Можете ићи.
Службеник изводи Димитријевића.

ЛОБМАЈЕР: Оптужени, устаните.
Јаша Томић устаје.

ЛОБМАЈЕР: Како се зовете?

ТОМИЋ: Јаша Томић.

ЛОБМАЈЕР: Колико вам је година?

ТОМИЋ: Тридесет четири.

ЛОБМАЈЕР: Које сте вере?

ТОМИЋ: Православне вере.

ЛОБМАЈЕР: Јесте ли ожењени?

ТОМИЋ: Јесам.

ЛОБМАЈЕР: Имате ли деце?

ТОМИЋ: Немам.

ЛОБМАЈЕР: Шта сте по занимању?

ТОМИЋ: Новинар.

ЛОБМАЈЕР: Имате ли каквог имања?

ТОМИЋ: Немам.

ЛОБМАЈЕР: Јесте ли судски кажњавани?

ТОМИЋ: Јесам, због новинског чланка на три месеца државног затвора.

ЛОБМАЈЕР: Опомињем вас да пред судом морате рећи потпуну истину.
(Пауза)
Када сте се последњи пут срели са Мишом Димитријевићем и где?

ТОМИЋ: На железничкој станици, четвртог јануара.

ЛОБМАЈЕР: Испричајте шта се тамо десило.

ТОМИЋ: Ја сам тамо Димитријевића пробо.

ЛОБМАЈЕР: Како сте тамо доспели? Како сте дознали да је он тамо?

- ТОМИЋ: Случајно сам опазио како је он са својом женом у једним колима ишао у правцу железничке станице. Тада сам се одвезао за њим и извршио дело.
- ЛОБМАЈЕР: Испричајте како се то догодило.
- ТОМИЋ: Хтео бих да поставим једну принципијелну примедбу. Истина, да сам га пробо, признајем. Да између њега и мене пре тога не беше измена речи, признајем такође . Али, појединих момената не сећам се јасно. Имам извесне утиске како се то десило. Ако, међутим, сведоци којима се може веровати рекну “Није тако као што је он приповедио”, допустићу и сам да није тако било.
- ЛОБМАЈЕР: Добро. Почните о догађају испочетка.

2.

Редакција листа “Застава”. Једноставно уређена соба, с два писаћа стола. За столом седи Јаша Томић, насупрот њему њој Зарија Станковић. Томић и Станковић су вршњаци. Томић је намрштен, Станковић збуњен. Пију кафу. Томић пали дуго цигару “Вирџинију”.

- ТОМИЋ: *(Узбуђен)*
Реци ми, Зарија, тамо, у твом Ченеју, не говори се ништа?
- СТАНКОВИЋ: О чему, Јашо?
- ТОМИЋ: Зар не знаш да се по Новом Саду и Бечкереку разносе писма моје жене Милице, и да их већ и пиљарице читају? То се више не може поднети!
- СТАНКОВИЋ: Каква писма?
- ТОМИЋ: Кажу ми да је у редакцији “Браника” направљена изложба Миличиних писама! Да се то инкриминисано писмо у препису колпортира. Да га читају новосадске госпође на чајанкама, после бадем – торте!

- СТАНКОВИЋ: Не рече ми какво писмо, Јашо.
- ТОМИЋ: Једно, кажу, што га је још као девојка писала.
(Пауза)
На мене врше притисак они из “Браника” и не бирају средства. Свашта су пробали да ме склоне из “Заставе”, па нису успели. Нисам реаговао ни на какве клевете и опањкавања.
(Пауза)
Па и то знаш какве су лажи о мени писали у “Бранику” – није ме једном чика Јова Змај брањо од њих.
- СТАНКОВИЋ: Шта им је циљ?
- ТОМИЋ: Да униште “Заставу”, као гласило војвођанских радикала. Они мисле, да када би уништили “Заставу” и мене, да би њихова Либерална странка добила на изборима и да би тиме постали наследници Светозара Милетића и његовог покрета. А српски народ у Војводини добро зна да су они за нагодбу са Угарском владом, да су компромисери... Неће народ с њима. Оно, хоће један број богаташа који не желе да се ишта мења. А народу је доста свих богаташа, народ хоће да се реши питање хлеба!
- СТАНКОВИЋ: То је социјалистичка агитација.
- ТОМИЋ: Нека буде чија му драго. Питање хлеба је основно питање које треба решити, уз, разуме се, оно главно – слободна Војводина од Мађара. То је наша мисао. А да би се до ње дошло, мора се решити, пре свега, питање хлеба.
(Пауза)
Видиш, Зарија, ту се разилазимо ми из “Заставе” и они из “Браника”. Ту се разилазе Јаша Томић и Миша Димитријевић.
- СТАНКОВИЋ: А Михаило Полит Десанчић?
- ТОМИЋ: Миша и он су главни. Више Миша него Полит.
(Пауза)
Миша хоће моју главу, на тањиру.
(Пауза)
Он је смислио то са писмом. Они немају човека, осим Мише, способног да смисли такву пакост.

- СТАНКОВИЋ: Смири се, Јашо. Не смеш бити плаховит. Све ће се заборавити када прође време.
- ТОМИЋ: Не могу, због Милице. Она плаче по целу ноћ. А ништа није крива. Ја морам да браним њену част.
- СТАНКОВИЋ: Не знам, нисам паметан како да те саветујем.
(Пауза)
Разговарај с чика Јовом. Ја морам у Ченеј, имам данас две сахране.

Станковић се ѿоздравља с Јашом, облачи каѿуи и излази. Јаша остѿаје сам, седа за сто, хваѿа ѿеро у руку, узима већ написан лист харѿије и ѿочиње да редиѿује ѿекси. После неколико ѿренуѿака рука му засѿане у ваздуху, ѿа клоне на харѿију. Јаша зажмури. Прене се, ухвати куѿију с циѿарама, оѿвори је. Куѿија је ѿразна. Јаша усѿаје, излази из канцеларије, излази на улицу. Улази у ѿродавницу ѿувана. Дочекује ѿа ѿродавац.

- МАРКОВИЋ: Добар дан, госн Јашо. Та ви без капута и шешира по овој хладноћи шетате...
- ТОМИЋ: Да, да...
- МАРКОВИЋ: Је л као обично, једну кутију цигара?
- ТОМИЋ: Јесте.
- МАРКОВИЋ: (Пружајући куѿију Томићу)
Оћете ли за Божић негди путовати? Многи се спремаду на пут у Пешту или барем у Сабатку.
- ТОМИЋ: Нећу никуда.
- МАРКОВИЋ: А како је господин Милетић? Је л добро са здрављем?
- ТОМИЋ: Онако.
- МАРКОВИЋ: Поздравите га пуно с моје стране. А шта он каже за писање “Браника”? За оно што вами спочитаваду?
- ТОМИЋ: Господине Марковићу, оставите се залудних прича.
- МАРКОВИЋ: Ја ко велим, кад пишеду толико...
- Томић ѿлаћа, климне ѿлавом, излази. Стоји на улици. Оѿвара куѿију с циѿарама, вади једну. Прилази му ѿсоѿа Амалија Сѿраѿимировић.*
- АМАЛИЈА: Јашо...

- ТОМИЋ: *(Прене се)*
Добар дан милостива...
- АМАЛИЈА: *(Пружа Јаши руку, он је њољуби)*
Како вам је рука хладна, Јашо... Да нисте болесни?
- ТОМИЋ: Нисам госпођо Стратимировић.
- АМАЛИЈА: Ви сте некако, у особитом стању, Јашо... Очи су вам тако црвене, као да сте били на промаји.
- ТОМИЋ: Да, ових дана сам на промаји, госпођо Амалија.
- АМАЛИЈА: *(Сћавља Јаши руку на чело)*
Ви сте врели, канда сте у грозници.
- ТОМИЋ: Боли ме глава.
- АМАЛИЈА: Одмах да сте ишли кући и легли. Маните се редакције и журнализма. Болестан човек није за посао.
- ТОМИЋ: *(После паузе)*
Та ви знате све! Шта да радим, госпођо Амалија, шта да радим!? Четири ноћи Милица плаче. Ја њу заварам да сам заспао, али је чујем. Она крије сузе од мене, али видим их!
(Пауза)
Проклето писмо! Не знам, милостива, шта да радим!
- АМАЛИЈА: Прво да сте легли. Милица да вам спреми чај. Па онда да се испавате. Све ће проћи, Јашо, све. А здравље када изгубите – онда више ништа није важно.
(Пауза)
Поздравите Милицу. Ја ћу доћи после подне, да видим да ли вам је боље.
- Јаша њољуби руку Амалији, она одлази. Јаша је њраићи као укојан. У дубини види како њролази фијакер у коме су Миша Димитријевић и њеџова жена. Јаша, збуњен и револѡиран, њраићи их њољедом. Уѡрчава у канцеларију, са чивилука скида каѡуѡи, облачи ѓа. Сћавља шешир на ѓлаву, излази на улицу. Почиње да ѡрчи.*
- ТОМИЋ: Фијакер! Фијакер!
(Јаша улази у фијакер)
- КОЧИЈАШ: Добар дан, госн Јашо. Ди ћемо возити?

ТОМИЋ: На железничку станицу. Само брзо.
 КОЧИЈАШ: (Показује Јаши џейни саи)
 Пре једанаест и фртаљ нема воза, а ондак иде онај за Сенту. А сада је тек полак једанаест. Ми стижемо на штацију за шест минута. Ајд, риџо!

3.

У судници.

ЛОБМАЈЕР: Ви сте, дакле, ушли у фијакер и одвезли сте се до железничке станице?
 ТОМИЋ: Да.
 ЛОБМАЈЕР: Шта сте онда урадили?
 ТОМИЋ: Платио сам кочијашу. Ушао сам у зграду и тражио Димитријевића у чекаоници. Тамо га није било, па сам изишао на перон.

4.

Перон железничке станице. Томић исџрчава из зграде станице. Осврће се. На перону има људи; Јаша угледа жрују коју чине Миша Димитријевић, њеџова жена, Јоксимовић и једно деџе. Јаша журно прилази жруји, оджурне Јоксимовића који му се нашао на џуџу, десном руком ухваи Димитријевића за раме а левом – у којој је нож – замахне и прободе Димитријевића. Све се џо одвија без речи. Зачује се крик Димитријевићеве жене. Јоксимовић обухваи Томића рукама, а Томић замахне још једном, међуџим не успева да џоново прободе Димитријевића, већ ножем окрзне Јоксимовића. Народ се прибрао, чују се узвици, зайомаџање.

ЈОКСИМОВИЋ: Удри мене!
 ТОМИЋ: С тобом немам ништа.
 ДИМИТРИЈЕВИЋКА: Упомоћ, људи! Спасевајте!

Људи ђолако ђрилазе, међу њима и ђолицајац. Томић одђурне Јоксимиовића. Димиђријевић, блед, сђиоји, наслоњен на сђуб.

ПОЛИЦАЈАЦ: Шта се овде догађа?

ТОМИЋ: Води ме у полицију. Убио сам човека.

Полицајац је збуњен, узима нож који му ђружа Јаша. Друђом руком хвађа Јашу за мишицу и одводи ѓа.

5.

У судници. Исђиђивање је ђреузео судија Јездимировић.

ЈЕЗДИМИРОВИЋ: Којим сте од ова три ножа извршили дело?

ТОМИЋ: Овим другим.

ЈЕЗДИМИРОВИЋ: Како сте до ножа дошли?

ТОМИЋ: Ако ми буде допуштено, хтео бих да укратко испричам све како је било.

ЈЕЗДИМИРОВИЋ: Молим.

ТОМИЋ: Хођу да изнесем у каквим сам личним и политичким односима био са господином Димитријевићем. С њим сам се упознао пре шест година у Новом Саду. Било је то онда кад је један део Милетићеве странке с доктором Ником Максимовићем на челу хтео да напусти опозиционо држање и да се приближи влади. Против те струје војевали смо заједно ја и Миша Димитријевић. За то време Димитријевић је радио у листовима које сам ја уређивао, прво у “Српском колу” а затим у “Застави”. За тих годину дана сваког дана смо се састајали и разговарали. Могу рећи да смо један другог поштовали, али нисмо били лични пријатељи. До разлаза између нас двојице дошло је 1885. године, када се сазивао наш народно – црквени сабор. Приликом једног састанка код Димитријевића, захтевао је доктор Илија Вучетић да у нашим листовима, “Српском колу” и “Застави” пружимо руку доктору Ники Макси-

мовићу. Ја сам изјавио да у Максимовића немам поверења, да нећу њега да пропагирам и да нећу у том смислу писати. Онда ме је Димитријевић упитао: “А да ли бисте примили чланак, кад бих га ја написао?” Одговорио сам: “Не!” и то “Не” нас је раздвојило. На сабору је расцеп постао још већи.

ЛОБМАЈЕР: Политичке ствари које сада додирујете, можете изнети приликом ваше одбране. Суд сада хоће само да констатује сам чин убиства. Суд позива сведока Ану Димитријевић.

Судски службеник уводи Ану Димитријевић до места за сведоке/

ЈЕЗДИМИРОВИЋ: Хоћете ли дати ваше податке?

ДИМИТРИЈЕВИЋКА: Ана Димитријевић, рођена Арадски. Стара 38 година, православне вере, удовица. Родом из Сенте.

ЈЕЗДИМИРОВИЋ: Изволите рећи шта знате о убиству нашега мужа.

ДИМИТРИЈЕВИЋКА: Знам само толико колико сам видела на железничкој станици. Били смо на перону, мој муж је стајао предамном. Одједном, приметим како је Томић десном руком ухватио мога мужа, а левом га пробо. Па је затим хтео и по други пут да га прободу. Али га је господин Јоксиминовић држао. Ја сам страшно врискала. Дошли су и други и предупредили други убод.

ЈЕЗДИМИРОВИЋ: Дакле, само га је једном ударио?

ДИМИТРИЈЕВИЋКА: Јесте. Али је хтео и други пут.

ЈЕЗДИМИРОВИЋ: А одакле је дошао Томић? Ви сте стајали на перону. Је ли и он био напољу?

ДИМИТРИЈЕВИЋКА: Одједном је дошао, тако да га у брзини нисам ни приметила. Видела сам само руку и како је перорезом ударио.

ЈЕЗДИМИРОВИЋ: Је ли ваш муж одмах пао у несвест?

- ДИМИТРИЈЕВИЋКА: Одмах је побледео, али је још стајао. Онда, када се Томић удаљио, муж ми је још казао да му је перорез пробо само капут. Затим сам видела како се срзао.
- ЈЕЗДИМИРОВИЋ: Знате ли зашто је Томић то урадио?
- ДИМИТРИЈЕВИЋКА: Знам онолико колико сам читала у “Бранику”. Питала сам мужа, шта је у ствари, али он је одговорио: “То није за жене, ћути!”
- ЈЕЗДИМИРОВИЋ: Је ли ваш муж онда, када се тај жалостан догађај десио, имао при себи какво оружје?
- ДИМИТРИЈЕВИЋКА: Јесте, имао је боксер.
- ЈЕЗДИМИРОВИЋ: Нисте ли претходно о томе шта знали?
- ДИМИТРИЈЕВИЋКА: Нисам. Да је мој муж имао боксер, то ми је казао истражни судија.
- ЈЕЗДИМИРОВИЋ: Знате ли шта о оном писму које се спомињало по новинама?
- ДИМИТРИЈЕВИЋКА: Не знам.
- ЈЕЗДИМИРОВИЋ: Нисте никад ни видели то писмо?
- ДИМИТРИЈЕВИЋКА: Нисам. Кад ми је истражани судија поручио да му треба писмо, онда сам га потражила међу списима мога мужа. Нашла сам га и прочитала.
- ЈЕЗДИМИРОВИЋ: Пре тога нисте га видели?
- ДИМИТРИЈЕВИЋКА: Нисам.
- ЈЕЗДИМИРОВИЋ: Оптужени је рекао да сте ви распростирали то писмо и да сте га приликом једне ужине и показивали.
- ДИМИТРИЈЕВИЋКА: То није тачно. Ужине код мене није ни било.
- ЈЕЗДИМИРОВИЋ: Ви, дакле, одлучно тврдите да сте писмо упознали тек онда кад га је истражни судија од вас затражио? Пре тога писмо нисте ни видели?
- ДИМИТРИЈЕВИЋКА: Нисам.
- ЈЕЗДИМИРОВИЋ: Захтевате ли одштету?
- ДИМИТРИЈЕВИЋКА: Не. Убица ми не може повратити оно што сам изгубила

ЛОБМАЈЕР: Хвала. Испратите госпођу. Нека приступи сведок доктор Јован Велимировић.

Судски службеник доводи докџора Јована Велимировића.

ЛЕЗДИМИРОВИЋ: Дајте име и остале податке.

ВЕЛИМИРОВИЋ: Доктор медицине, Јован Велимировић, из Новог Сада, имам 39 година, ожењен. Вере православне. До сада нисам осуђиван.

ЛЕЗДИМИРОВИЋ: Испричајте шта се догодило 4. јануара пре подне.

6.

Перон железничке стџанице. Меџеж око Димиџријевића. Повици “Зовиџе докџора!”, “Убиџе човека!”

ЛОКСИМОВИЋ: Има ли доктора? Зовите доктора!

Из ѓруџе људи излази Велимировић.

ВЕЛИМИРОВИЋ: Ја сам доктор. Шта се десило?

ЛОКСИМОВИЋ: Томић је ранио Димитријевића.

Велимировић иџилази Димиџријевићу који, блед, стџоји наслоњен на стџуб иџлинскоџ освейџења.

ДИМИТРИЈЕВИЋ: Није се ништа догодило, није ми могао ништа. Ја имам зимски капут на себи. Али, Јоксимовић је рањен.

Велимировић се осврће ка Јоксимовићу. Јоксимовић му иџоказује окрвављену шаку, Велимировић је деџаљно заџледа. Вади из џеџа марамџу и хоће Јоксимовићу да обмоџа длан. Али, иџоџ иџренуџика иџоџледа Димиџријевића и види да се овај љуља. Велимировић иџрихваџи Димиџријевића, али овај једносџавно склизне на земљу. Велимировић чучне крај њеџа.

ВЕЛИМИРОВИЋ: Морам да вас раскопчам, господине Мишо.

Велимировић с најором оџкоџчава Димиџријевићев каџуџи. Ана Димиџријевић јауче. Велимировић оџкоџчава Димиџријевићев сако. На белој кошуљи види широк крвави иџраџ.

ВЕЛИМИРОВИЋ: Дајте воде и коњака.
 ДИМИТРИЈЕВИЋ: Да ли је рана опасна?
 ВЕЛИМИРОВИЋ: Није.
 ДИМИТРИЈЕВИЋ: Да ли је дошао воз?
 ВЕЛИМИРОВИЋ: Још није, али свакога трена може да стигне.
 ДИМИТРИЈЕВИЋ: Где је Ана? Не видим је.
 ВЕЛИМИРОВИЋ: Госпођа је ту.

Један човек пружа Велимировићу бокал с водом и боцу с коњаком.

ВЕЛИМИРОВИЋ: Ви сте у шоку. Попијте мало коњака да се повратите.

Прислања Димијријевићу боцу на усћа. Димијријевић с муком њије зуйљај – два. Велимировић кваси Димијријевићеву марамицу водом и сџавља је на Димијријевићеве зруди, на месџо где је убод. Из Димијријевићевог џеџа исџада боксер.

ДИМИТРИЈЕВИЋ: Ми ћемо отпутовати.

Димијријевићу клоне злава. Умро је. Велимировић му закложџи очи. Велимировић усџане. Немо зледа Ану Димијријевић. Ана крикне и клекне уз Димијријевића. Зазрли зџа.

7.

У судници.

ЛОБМАЈЕР: О узроку дела не знате ништа?
 ВЕЛИМИРОВИЋ: Не.
 ЛОБМАЈЕР: Поменуто писмо нисте читали?
 ВЕЛИМИРОВИЋ: Нисам. У ствари, о писму знам као што знају сви у Новом Саду. Само о томе се прича.
 ЛОБМАЈЕР: Хвала вам. Нека приступи сведок Јосиф Хандлер.

Судски службеник исџраћа Велимировића и уводи Хандлера.

ЈЕЗДИМИРОВИЋ: Име и презиме?

ХАНДЛЕР: Јосиф Хандлер, ножар. Римокатоличке вере, 42 године, до сада судски непорочан.

ЛЕЗДИМИРОВИЋ: Можете ли се сетити да ли је првих дана ове године у вашој радњи купљен један од ових ножева?

ХАНДЛЕР: Јесте, овај.

8.

У Хандлеровој ножарској радионици. Хандлер мајсторише, улази Јаша Томић.

ХАНДЛЕР: Дobar дан. Молићу, господине.

ТОМИЋ: Треба ми један добар нож.

ХАНДЛЕР: Имам ножеве разних врста. За шта вам треба?

ТОМИЋ: За јело. Треба ми јачи нож. Данас праве тако слабе ножеве да два годишње потрошим.

ХАНДЛЕР: Молићу, ево неколико различитих, па изаберите.

ТОМИЋ: Ево, чини ми се да ће овај одговарати. Пошто је?

ХАНДЛЕР: Две ипо форинте. То је уникат, господине. Добио сам га за мустру, али ако вам одговара даћу вам га по набавној цени.

ТОМИЋ: Може. Узећу га.

ХАНДЛЕР: Хоћете ли да га посебно наоштрим?

ТОМИЋ: Довољно је оштар.

ХАНДЛЕР: Да ли хоћете да га пошаљем на вашу адресу?

ТОМИЋ: Не, понећу га.

Хандлер њакује нож. Јаша му даје новац. Узима нож и њолази.

ХАНДЛЕР: Хвала вам господине. Јесте ли ви одавде?

ТОМИЋ: Нисам, додуше, Новосађанин, али већ више година живим овде. Ја сам Милетићев зет.

ХАНДЛЕР: Клањам се, поштовање господине. Увек сам на услузи.

9.

У судници.

- ЛЕЗДИМИРОВИЋ: Покажите нам, да ли овде видите човека који је од вас купио нож.
- ХАНДЛЕР: То је био овај господин.
(Показује на Томића)
- ЛЕЗДИМИРОВИЋ: (Томићу)
Оптужени, ви сте рекли да хоћете један нож за сечење хране?
- ТОМИЋ: (Пригушено)
Не сећам се.
- ЛОБМАЈЕР: Можете ићи. Нека приступи сведок Никола Јоксимовић.

Судски службеник одводи Хандлера и у судницу уводи Јоксимовића.

- ЛОБМАЈЕР: Дајте податке суду.
- ЛОКСИМОВИЋ: Никола Јоксимовић из Земуна. Стар 33 године, неожењен, православне вероисповести, судски некажњаван.
- ЛОБМАЈЕР: Реците шта знате о догађају од 4. јануара ове године.
- ЛОКСИМОВИЋ: Димитријевић је хтео да путује у тазбину у Сенту. Ја сам дошао на станицу да га испратим, те смо били на перону. Ту смо стајали и наједном се појавио оптужени Томић који прво све обиђе, а онда дође Димитријевићу и удари га.
- ЛОБМАЈЕР: Чиме?
- ЛОКСИМОВИЋ: Тада нисам видео шта има у рукама. Видео сам тек кад је извадио нож и хтео други пут да удари. Тада сам ступио пред њега.
- ЛОБМАЈЕР: Онда сте га одгурнули?
- ЛОКСИМОВИЋ: Да, три-четири корака. Он је нож овако држао.
(Показује)
- ЛОБМАЈЕР: Шта је било даље? Је ли ударио левом или десном руком?

- ЛОКСИМОВИЋ: Левом.
- ЛОБМАЈЕР: Левом је ударио, а десном придржавао Димитријевића?
- ЛОКСИМОВИЋ: Јесте. Ја сам га овако држао, на то дође неко ко га је шчепао.
- ЛОБМАЈЕР: Шта мислите, шта је био узрок овоме делу? Шта знате о ономе што је том делу претходило?
- ЛОКСИМОВИЋ: Сигурно је то била она афера у којој сам био повереник.
- ЛОБМАЈЕР: Каква је то била афера?
- ЛОКСИМОВИЋ: Димитријевић је имао код себе писмо у коме се говорило о околностима у којима се налази “Застава”, лист који је Томић уређивао. Дакле, писмо политичког садржаја о томе како се са “Заставом” поступало, како су се уредници у томе листу тражили и како су се начела непрестано мењала. То је Димитријевић често у “Бранику” напомињао и то у политичком делу. На то је Томић написао један уводни чланак у коме је напао Димитријевића и тврдио да то писмо никако не постоји. Онда је Димитријевић написао белешку да писмо заиста постоји и да је за њега само политичка страна тог писма од значаја.
- ЛОБМАЈЕР: Позваћемо вас касније да сведочите када буде речи о том писму. Хвала.

Судски службеник одводи Локсимовића.

- ЛОБМАЈЕР: Мислим да смо привели крају испитивање о самом чину убиства. Оптужени Томићу, на основу исказа сведока и утврђивања чињеничног стања, да ли ви још имате шта да изјавите о самоме догађају?
- ТОМИЋ: Имам. Моја афера се битно разликује од сличних афера са некавалерским поступањем. Писмо је било јавно изложено у “Бранику”. Нису били још званично изјавили да је изложба завршена, а претило се још да ће се писмо штампати у “Бранику”. Ја сам хтео то да

спречим. Да је неко отишао и рекао Димитријевићу: “То је нечасно што радиш, да част једне жене по сокацима износиш”... Али, нико се у целој Новом Саду није нашао да то учини. Због велике увреде, а нарочито бојазни да се писмо изнесе у јавност – дошла ми је грозна помисао, да свога противника убијем. Пријатељи су ми саопштили 31. децембра да је одбијен мој позив Димитријевићу на двобој и на часни суд; тада сам отишао у гвожђарницу и купио нож. Тим ножем сам хтео да Димитријевића убијем на сокаку или где га нађем. Мој пријатељ доктор Мита Лукић замоли ме да посетимо српског песника доктора Јована Јовановића Змаја, који се налазио у Новом Саду. Змај, чим ме је спазио, упитао ме је шта је управо у целој ствари извесно, пошто се у Новом Саду само о томе говорило. Кад сам му све верно испричао, морао је приметити да сам узбуђен, па ме је упитао шта мислим сада да радим. Ја сам околишећи одговорио. Он ме је молио да не правим скандал. Говорио ми је да је састанак Српског народно – црквеног сабора на прагу, молио ме је да се како знам умирим и ја сам, под утицајем песникових речи, тај нож одбацио.

ЛЕЗДИМИРОВИЋ:

Први нож који сте купили?

ТОМИЋ:

Јесте. Ноћ уочи Нове године исувише сам немирно провео. Те ноћи ока нисам склопио. Али, било је још некога ко није спавао: то је била моја жена. Њој нисам ништа о тој ствари говорио, но она је морала од некога чути, јер сам целе ноћи слушао како се гуши у јецању. Ујутро сам устао раније него обично. Преко од мог стана протеже се ливада према железничком насипу. По тој ливади сам шетао и размишљао. Два гласа борила су се у мени. Један говораше: “Ти га мораш убити, јер он то хоће, он неће друкчије.” А други глас је говорио: “Забога, учини све друго, само то не.” И, славни суде, увек сам налазио да ми само два излаза остају: све или ништа!

(Пауза)

Ништа да не учиним, то не могах, и ја сам учинио све.

(Пауза)

Постајао сам све раздраженији, те одем у Петроварадин и купим други нож. Не овај који лежи на столу. Много је већи и од овог највећег. Тај сам нож још при повратку у променаци бацио. Кад сам истог дана – првог јануара – дошао у уредништво “Заставе”, сви су говорили само о томе како се писмо јавно показује, и ја одем и трећи нож купим. Сутрадан дознао сам да је Димитријевић писмо и својој жени дао, а да је госпођа Димитријевић приликом једног “јаузна” после “компота” и ово писмо изнела на сто. Дабоме, није то рђав укус после “бадем – торте” појести и част једне жене. Господин Сава Стојковић рече ми на пијаци да се писмо по новосадским сокацима разноси, да је исто писмо апотекар Плавшић код господара Гавриловића донео. На дан 4. јануара читао сам “Браник” и уверио се да је Димитријевић моју жену најгрозније напао и увредио. Оно што ми је он учинио – ударио на част моје жене и на моју част – а да није пружио сатисфакцију – бацило ме је у највећу јарост. И ако сам, видевши га у фијакеру, пошао за њим, то значи да друкчије нисам могао.

ЛОБМАЈЕР:

Да ли сте ви Димитријевића пре тога тражили? Нисте ли тражили прилику да се с њим сукобите?

ТОМИЋ:

Јесам. Кад сам први нож купио, тражио сам га. Затим сам тај нож бацио. Кад сам други нож купио, онда га нисам тражио. Кад сам трећи нож купио, онда сам га баш тражио.

ЛОБМАЈЕР:

Јесте ли га у пивници “Код Тоше” тражили?

ТОМИЋ:

Кад год сам га тражио, увек сам га тамо тражио.

ЛОБМАЈЕР:

И увек с намером да га убијете?

- ТОМИЋ: Признајем да сам само због тога ишао “Код Тоше”, да Димитријевића убијем. Током та четири дана, ја сам се непрекидно борио. Било је тренутака, где бих зацело, извршио убиство, а то су тренуци када сам очајавао што не могу да га нађем. Али, било је и таквих тренутака где нисам на то помишљао, а то су тренуци када сам одбацивао ножеве.
- ЛОБМАЈЕР: Када вам је пала на ум мисао да дело извршите?
- ТОМИЋ: Кад сам видео онај чланак у “Бранику”...
- ЛОБМАЈЕР: То је било 4. јануара?
- ТОМИЋ: Може бити. Или када сам спазио свога противника. Јер то ме је морало ужасно узбудити, а нарочито његов план да оде из Новог Сада, те да ми онемогући сваку сатисфакцију или правдање, а да писмо задржи код себе.
- ЛОБМАЈЕР: Каквих имате доказа да је Димитријевић растурао писмо, да га је давао да га многи читају?
- ТОМИЋ: Први доказ је “Браник” сам. У “Бранику” се тврдило: писмо је растурено, целом свету је већ познат његов садржај. А Димитријевић је пред мојим сведоцима, господом Божеским и Вулетићем тачно означио и број, колико постоји преписа писма. Рекао је да их има двадесет, ако се не варам.
- ЛОБМАЈЕР: А имате ли других доказа?
- ТОМИЋ: Истрагом се утврдило да се оригинал налази у рукама Димитријевића, истрагом се доказало да је он писмо изложио и да га је показао мојим пријатељима и још тројици госпoде који су оног часа били у уредништву. Он је то писмо показао апотекару Плавшићу и професору Јовановићу, а то је исто као да је писмо штампано у “Пештанском Лојду”. За пола сата знала је цела варош садржај.
- ЛОБМАЈЕР: Ви сте у једном женском друштву споменули да је госпођа Димитријевић писмо распростирала. Пред истражним судијом именовали сте и једну госпођу. Ко је та госпођа?

ТОМИЋ: Госпођа Книћанинова. Мени је њено име рекла једна друга госпођа чије име не могу одати. Када сам од те госпође тражио доказе, она ми је рекла: “Доказе нећете имати, јер ни једна госпођа неће ништа признати. Једна једина, може бити, да ће рећи, а то је госпођа Книћанинова.” И данас ја не могу ни једно друго име да кажем осим њеног. Ако она неће да призна...

ЛОБМАЈЕР: Суд је ценећи вашу изјаву истражном судији позвао госпођу Книћанинову да сведочи. Нека приступи госпођа Книћанинова.

Судски службеник уводи госпођу Книћанин.

ЛЕЗДИМИРОВИЋ: Госпођо, ваше име и презиме.

ВЛАДИСАВЉЕВИЋКА: Катарина Владисављевић – Книћанин. Православне вере, удата, имам једно дете.

ЛЕЗДИМИРОВИЋ: Ви сте позвани као сведок. Опочињем вас да говорите праву и чисту истину. Ако суд за нужно нађе, мораћете се заклети на свој исказ.

ВЛАДИСАВЉЕВИЋКА: Молим.

ЛЕЗДИМИРОВИЋ: Да ли познајете госпођу Димитријевић?

ВЛАДИСАВЉЕВИЋКА: Јесте, познајем је.

ЛЕЗДИМИРОВИЋ: Из виђења? Или сте ближе с њом познати?

ВЛАДИСАВЉЕВИЋКА: Из ближе нисам са њом позната. Познајем је само онако, са сокака, или кад сам се с њоме састала. Но, то је било врло ретко.

ЛЕЗДИМИРОВИЋ: Нисте ли се састајали с њом на ужинама? Не можете се сетити?

ВЛАДИСАВЉЕВИЋКА: Не.

ЛЕЗДИМИРОВИЋ: Мислим, код госпође Димитријевић.

ВЛАДИСАВЉЕВИЋКА: Ја никада нисам била у њеној кући.

ЛЕЗДИМИРОВИЋ: А на другом месту?

ВЛАДИСАВЉЕВИЋКА: Не, нигде.

ЛЕЗДИМИРОВИЋ: У њеној кући, дакле, никад нисте били?

ВЛАДИСАВЉЕВИЋКА: Само кад је Димитријевић мртав лежао, пре
никако.

ЛЕЗДИМИРОВИЋ: Друго питање је ово: да ли сте чули нешто о
некаквом писму које се налазило у уредништву
“Браника”, а које је писала госпођа Томићка
још као девојка?

ВЛАДИСАВЉЕВИЋКА: Не. Само онолико колико се у новинама у по-
следње време о неком писму говорило.

ЛЕЗДИМИРОВИЋ: Ви, дакле, то писмо нисте видели?

ВЛАДИСАВЉЕВИЋКА: Боже сачувај!

ЛЕЗДИМИРОВИЋ: Госпођа Димитријевићка, није вам писмо по-
казала?

ВЛАДИСАВЉЕВИЋКА: Боже сачувај! Ја не знам ништа. Могла бих се
заклети, да то писмо нисам видела и да га нисам
читала.

ЗОМБОРИ: Да ли су вам други писмо читали?

ВЛАДИСАВЉЕВИЋКА: Нису.

ЛЕЗДИМИРОВИЋ: Нисте ли о томе слушали, да се писмо другима
читало?

ВЛАДИСАВЉЕВИЋКА: Ја сам сада у “Застави” нешто читала.

ЛЕЗДИМИРОВИЋ: То је нешто друго.

ВЛАДИСАВЉЕВИЋКА: Од пре, не знам ништа о писму.

ЛОБМАЈЕР: *(Томићу)*
Је ли то та госпођа на коју сте се позвали?

ТОМИЋ: Ја ову госпођу никада нисам видео. Ја је не
познајем.

ЛОБМАЈЕР: Молим. Суд у Новом Саду није нашао неку
другу госпођу Книћанинову. Сведок може да
одступи.

Судски службеник изводи Владисављевићку.

ЛОБМАЈЕР: Ми ћемо сутрашњу расправу у целости да посве-
тимо осветљавању узрока који су довели до
убиства. Истражићемо преко изјава сведока све
што је претходило самоме чину убиства.

(Томићу)

Да ли ви имате још што рећи?

ТОМИЋ:

Дело сам извршио у тренуцима када сам био изузетно узбуђен. Поједини моменти говоре баш то. Зар бих такав нож купио да нисам био узбуђен? А да ли бих таквим ножем могао да извршим убиство; ја сам учио анатомију, али и да је нисам учио – сваки наш сељак зна толико – кад удара у груди и хоће да нађе срце, мора више лево да удара а не десно, ја сам са десне стране ударио, ја сам левак. С отвореним ножем ја сам прошао кроз чекаоницу као бесна звер. Да у тим тренуцима нисам био узбуђен, морао бих видети да онде има људи, да мој противник има на себи зимски капут, морао бих видети да је нож мали и по свој прилици бих рекао: “Човече, окани се ћорава посла, већ иди кући, метни револвер у џеп, а купи револвер и вребај zgodnu прилику – овде сада може бити само русваја и ништа више. Тако би свако урадио, тако бих и ја урадио да сам могао разборито да мислим. А да је убиство испало овако, то је било сасвим, сасвим случајно. Ја велим да ту није делала само моја рука, ту је, ако могу слободно да говорим о Богу, у овој ствари делала и нека свемогућа рука. Од хиљаду случајева, где би се покушало да на тај начин узмемо живот човеку, можда би један успео. Све то показује да сам морао да будем узбуђен.

ЈЕЗДИМИРОВИЋ:

Рекли сте, на почетку расправе: “Чуо сам крик госпође Димитријевић и то је учинило да дођем себи.” Објасните шта то значи.

ТОМИЋ:

Јасно се сећам два момента. Прво, када сам ударао, онда сам чуо крик госпође Димитријевић. Могу рећи да сам у бечком дворском позоришту чешће имао прилике да чујем трагични крик госпође Волтерове, и тај крик је ужасан. Али крик госпође Димитријевић био је тако грозан, да када сам га чуо, да сам се некако збунио и то ме је овестило. Друго чега се сећам јесте да ми се свет склањао с пута и да су људи викали. То ме

- је уплашило; видео сам нож у својој руци и осетио сам стид.
- ЛЕЗДИМИРОВИЋ: У полицији, код великог капетана, ви сте изјавили да сте учинили оно што би и он, у истом случају, као човек од части морао учинити и додали сте: “Штета је само што нисам имао револвер код себе.”
- ТОМИЋ: Могућно је да сам и то рекао. Моја су сећања на догађај некако магловита.
- ЛОБМАЈЕР: Скрећем пажњу и тужиоцу и одбрани да ћемо данас завршити расправу о самом чину. Да бисмо стекли још бољи увид у догађај, суд је позвао као сведока и српског песника и доктора Јована Јовановића. Молим да приступи господин Јовановић.
- Судски службеник уводи Јована Јовановића Змаја до месџа за сведока.*
- ЛЕЗДИМИРОВИЋ: Реците, молим, своје личне податке.
- ЗМАЈ: Јован Јовановић – Змај, родом из Новог Сада. Православне вере, до сада неосуђиван. Удовац. Имам 57 година.
- ЛЕЗДИМИРОВИЋ: У каквим сте односима са оптуженим Томићем?
- ЗМАЈ: Познајем Томића од пре осам година, још из Беча. Затим смо били 1885. године заједно посланици у карловачком сабору. Његов књижевни рад ценио сам, но исто тако нисам се устручавао да му опет због његових претераности замерам. Дакле, не могу рећи да смо били у неком нарочитом пријатељству, а кад узмемо разлику нашим годинама, не може о томе ни говора бити. Много више, а кроз више година, састајао сам се са Димитријевићем.
- ЛОБМАЈЕР: Знате ли шта о новинарској борби између Димитријевића и Томића, односно између “Браника” и “Заставе”?
- ЗМАЈ: Знам, читао сам, али више но што је у новинама, не знам.
- ЛОБМАЈЕР: Кад сте били последњи пут с Јашом Томићем?
- ЗМАЈ: 31. децембра 1899. године. Тога дана састали смо се у Тошиној пивници, а пре тога у моме стану.

10.

У Тошиној иџивници. Подне. За сџолом седе Змај и Милица Милеџић. Змај иџије иџиво из криџле, Милица из чаше.

МИЛЕТИЋ: Брине ме, докторе, то што се дешава са Јашом. Некако је растресен.

ЗМАЈ: Јутрос, кад је био код мене, питао сам га о томе несрећном писму. А Јаша никако да се скраси. Једнако шета по соби тамо-амо. Ја га питам, а он и даље немиран. У један мах вели: “Не знам шта да радим”. Тада се нагло окрете и рече: “Збогом” и оде.

МИЛИЦА: Тешко му је у души. Зна се зашто.

Сџолу иџилази Јаша.

ТОМИЋ: Добро вече.

МИЛИЦА: Видите како је мој Јаша збуњен, да нам каже “добро вече” уместо “добар дан”.

Јаша седне за сџо, из унутрашњеџ цеџа сакоа извади једну дуџу циџару “Вирџинија”, скида с ње омоџи и иџриџаљује. Сџолу иџилази келнер.

ЗМАЈ: Јашо, шта ћете пити?

Јаша ћуџи.

МИЛИЦА: Јашо, пита чика Јова шта ћеш пити.

ТОМИЋ: *(Прене се)*
Аха... Да, да...
(Очиџио је да је Јаша одсуџан духом)

11.

У судници.

ЛЕЗДИМИРОВИЋ: Је ли истина да вам је Плавшић говорио о садржају оног писма?

- ЗМАЈ: Јесте, истина је. Када сам дошао у Нови Сад дан пре, дакле 30. децембра, отишао сам у гостионицу “Код беле лађе”. Одатле сам хтео отићи у уредништво “Браника”, да видим хоћу ли моћи прочитати оно писмо, но одговорише ми – “Изложба је већ затворена”.
- ЛОБМАЈЕР: Ко је то рекао?
- ЗМАЈ: Господин Јоксимовић. Затим сам отишао у кафану “Код царице Јелисавете”. Кад сам се отуд враћао кући, нађем се са господином Плавшићем. Његова кућа није далеко од мога стана, па смо ишли у истом правцу и у путу ми је говорио о писму, и то тако говорио, да ми се чинило као да га зна напамет. Говорио је шта има у писму сасвим течно, те ми изгледаше као да наводи садржину од речи до речи. Међутим, то је само моје субјективно мишљење. Може бити да сам се и варао, али ми је упало у очи да је он онда сасвим течно говорио, а знам да иначе не говори течно. Рекао је да има још једно писмо које Томића још јаче компромитује.
- ЗОМБОРИ: Можете ли се сетити како је Плавшић, кад сте с њим ишли, код једног запаљеног фењера извадио из џепа неко писмо?
- ЗМАЈ: Кад смо, враћајући се из кафане, стигли до његове куће, хтедох да се с њим опростим, но он ми рече да хоће да ме отпрати до мога стана. У путу до мога стана тако је говорио да ми је изгледало као да има писмо код себе у џепу. Да ли га је хтео показати не могу се сетити.
- ЛОБМАЈЕР: По чему сте судили да има писмо код себе?
- ЗМАЈ: То не знам, само смо застајкивали скоро код сваког фењера.
- ЗОМБОРИ: Откуда знате да вам је Плавшић изговорио цело писмо?
- ЗМАЈ: Није он изговорио целу садржину, већ само дотично место.

- ЛОБМАЈЕР: Дакле, место које се односи на предживот госпође Томићке?
- ЗМАЈ: Он је још једно писмо споменуо, које би још више дирало у част госпође Томићке.
- ЗОМБОРИ: У разговору с Томићем, ви сте га питали шта мисли да ради. Зашто?
- ЗМАЈ: Ја сам знао да ће, кад се ствар сасвим заоштри, морати доћи или до оштре писмене изјаве, или да ће Томић Димитријевића напасти. Молио сам га да буде миран, јер могућно је да би се нашло излаза, а сам бих радо интервенисао да спречим, може бити, какво дело.
- ЗОМБОРИ: Ви сте предвиђали, кад сте прочитали изјаву од 31. децембра, да може доћи до увреде.
- ЗМАЈ: Јесам.
- ЗОМБОРИ: И пошто сте видели да је господин Томић раздражен, хтели сте да интервенишете, да не дође до каквог исхитреног дела. Јесте ли нашли какав излаз?
- ЗМАЈ: То је било врло тешко у оним приликама наћи, управо није било могућно наћи.
- ЗОМБОРИ: Дакле, нисте нашли излаз?
- ЗМАЈ: Све што сам у почетку покушавао – није ми полазило за руком.
- ЗОМБОРИ: Ви сте, значи, одмах у почетку хтели да интервенишете?
- ЗМАЈ: Ту бисмо морали све бројеве мога тадашњег листа узети. Скоро у сваком броју сам гледао да пронађем какав *modus vivendi*, да стишам свађу и уклоним некорисни раздор.
- ЗОМБОРИ: Још нешто. Где вам је Јоксимовић рекао да је изложба писна већ затворена, и кад вам је то рекао?
- ЗМАЈ: Код “Беле лађе”, 30. децембра увече.

- ЗОМБОРИ: Можете ли се сетити да је Томић, кад је био код вас, рекао: “То је атентат на мој породични живот и мир, ја не знам више шта ћу да радим”.
- ЗМАЈ: То је рекао неколико пута.
- ЗОМБОРИ: А јесте ли приметили код њега душевну борбу и да се непрестано сам са собом борио?
- ЗМАЈ: Приметио сам, и то јако. То је неспорно.
- ЗОМБОРИ: Нисте ли приметили да сте га вашим саветавањем умирили?
- ЗМАЈ: То не могу насигурно рећи. Још нешто бих да споменем. Кад је полазио од мене, рекао је: “Ви, дакле, престајете са вашим листом. Знао сам ја то, чика Јово. Имате потпуно право; где се онакво оружје у борби употребљава, сасвим је природно да човек изгуби сваку вољу да се даље бори, ту престаје све.”
- ЗОМБОРИ: Је ли тиме циљао на компромитујуће писмо?
- ЗМАЈ: Јесте.
- ЗОМБОРИ: Откуда то знате?
- ЗМАЈ: Онда када сам ја престао да издајем свој шаљиви лист, само се о томе писму говорило.
- ЛОБМАЈЕР: Хвала вам, господине докторе.
- Змај одсиуја с месѿа за сведоке, судски службеник ѿ изводи из суднице.*
- ЛОБМАЈЕР: На завршетку данашње расправе суд констатује да је доказано, признањем окривљеног и изјавама сведока, да је оптужени извршио убиство на дан 4. јануара ове године на железничкој станици у Новом Саду, где је ножем пробо покојног Мишу Димитријевића, а што је кажњиво по параграфу 278 Кривичног законика. Суд цени околности које су довеле до овог чина, и зато ће у сутрашњој расправи истражити све догађаје који су претходили убиству. Суд констатује да је значајну улогу у свему имало једно писмо којим је Димитријевић вршио притисак на окривљеног. То је писмо жене оптуженога, које је она, још као девојка написала. Због важности, прочитаће се писмо госпође Милице Милетић, удате Томић.

ЗОМБОРИ: Велештовани господине председниче! Ви сте ћутке прешли преко садржине писма кад је о њој било речи и изволели сте прекинути излагање оптуженога на ту тему. Садржина писма је тако деликатна, да она није за ширу публику. Пошто пак вређа част једне особе која стоји ван ове парнице, и пошто је оно, као што је доказано, породични мир једне куће хтело да разруши, слободан сам умолити да исто у тајној судници прочитати изволите.

ЛОБМАЈЕР: Шта каже краљевски државни тужилац?

ТУЖИЛАЦ: Не противим се.

ЛОБМАЈЕР: Испразните судницу. Суд ће прочитати писмо. Публика нека изиђе. Молим да изведете оптуженога.

КРАЈ ПРВОГ ДЕЛА

ДРУГИ ДЕО

12.

У сџану Милице и Јаше. У соби: Милејић лежи на кревету, појићуно одсућан. За сџолом седе Милица и Јован Јовановић Змај. Пију чај.

- МИЛИЦА: Плашим се, чика Јово. Мислим да Јаша после данашње расправе није оставио добар утисак на судије.
- ЗМАЈ: Он је био искрен, Милице. А осим тога, говорио је истину. Са гледишта лекара, Јаша је говорио истину о губитку памћења у тим околностима.
- МИЛИЦА: Тамо одлучују судије, а не доктори, чика Јово.
- ЗМАЈ: Сутра ће бити речи о писму, Милице. Сутра ће се спомињати интимне ствари, које нису за јавност.
- МИЛИЦА: Ја немам чега да се стидим. Када сам написала то писмо, Јашу нисам ни познавала. Чика Јово, ви добро знате у каквој сам невољи била. Тата у болници, мама неспособна за било какву одлуку, Славко још малолетан, ђак... Осим тога, ја сам писмо писала своме веренику...
- ЗМАЈ: Тај човек, Бранко звани Шандор Петровић коме сте писали, ко је то?
- МИЛИЦА: Тада сам мислила да је он частан човек. Испричаћу вам све. Упознала сам Бранка као студента права у Пешти. Био је сиромашан, па је примао стипендију Текелијанума. О њему се старао адвокат из Бечкерека, Милош Ђорђевић.
- ЗМАЈ: Онај што га зову "Гусак".
- МИЛИЦА: Бранко и ја смо се верили. Ја сам се вратила у Нови Сад, а он је остао у Пешти да заврши студије. Дописивали смо се, као што је обичај вереника и веренице. Када је окончао студије, вратио се у Бечкерек, своме принципалу Ђорђевићу. И даље смо се дописивали. И онда сам, када се тата јако разболео, написала то несрећно писмо. Подсетила сам га на његову

- реч и обавезу. Знајући за његово имовно стање, споменула сам му и “Заставу”, где би постао уредник и одменио тату. Нисам, међутим, знала да је Бранко у међувремену завоо Ђорђевићеву жену, да је са њом и њеним малим сином побегао из Бечкерека у Србију, у Београд и тамо добио службу. Ја сам остала на цедилу.
- ЗМАЈ: Немојте се љутити, али да ли у писму има још нешто?
- МИЛИЦА: О, чика Јово! Има!
(Пауза)
Као све заљубљене девојке, и ја сам писала Бранку како га безмерно љубим... Како чезнем за његовим пољупцима... Ето, пред вама немам тајни.
- ЗМАЈ: Да ли је то писмо читао Јаша?
- МИЛИЦА: (Горко)
Димитријевић му је препорученом поштом послао препис писма. Али Јаша зна, да он како сам њега упознала, другог човека нисам погледала. У Јаши сам нашла све о чему девојке сањају.
- ЗМАЈ: А откуда онда то писмо код Димитријевића?
- МИЛИЦА: Послао га је Ђорђевић. Јер, тај Ђорђевић је зао човек. А осим тога, он је либерал, као и Димитријевић и Полит – Десанчић. Он је проценио да ће писмо нашкодити Јаши и свакако је сугерисао Димитријевићу да писмо искористи.
- ЗМАЈ: Је ли признао да је послао писмо?
- МИЛИЦА: Таман посла! Да сам себе оптужи! Он зна да је кажњиво користити туђа писма.
- ЗМАЈ: Сада је касно бити паметан и рећи да није требало урадити ово или оно. Чини ми се Милице, да сте ви били преоштри у вашој брошури “Некоји пријатељи Милетићеви”, те да је сав тај Димитријевићев бес отуда плануо.
- МИЛИЦА: Морала сам да кажем свима какви су лицемери Димитријевић и Полит. Ви знате за уговор који је мама морала да потпише са Димитријевићем,

док је тата био у болници. Димитријевић нас је опљачкао.

(Узбуђена, вади из фијоке харџије)

Гледајте само, Димитријевић је уговором оставио власнике “Заставе” скоро без прихода! За татино лечење није остало ни паре! А месечно је требало плаћати 120 форинти! Здружише се прави пријатељи у Новом Саду и вама су слали новац, чика Јово, а ви сте га уплаћивали болници у Бечу, где сте сместили оца! А када се тата опоравио и вратио у Нови Сад, видео је тај штеточински уговор. Знате ли шта је рекао? Казао је: “Та то је нитковски, лишити ме баш свега. Зар ја да паднем на туђу милост?” Умирила сам га речима да је добро што је он оздравио, па ће поново преузети “Заставу”. “Сада ми више није неопходан господин Димитријевић, рекао је тата, са таквим условима који превазилазе снагу ”Заставину”. Ваљда ће се наћи још пријатеља који ће се посветити борби за народне ствари и којима ће бити пречи народни интерес од личне користи. Овако као што је сад, даље не може ићи!” И тата је раскинуо уговор с Димитријевићем. А какав је Димитријевић среброљубац, ето вам податка: није узео ни једну новосадску госпођицу, већ се оженио богатом удовицом из Сенте, која му је донела ланце и ланце земље. Ето зашто сам била оштра у брошури.

ЗМАЈ: Па ипак, Милице, не треба одбацивати пријатеље.

МИЛИЦА: Димитријевић никада није био пријатељ дома Милетића. Од Јаше сам научила да се притворност не исплати.

ЗМАЈ: Да је Милетић здрав...

МИЛИЦА: Боље што није...

Змај њрилази Милејџићевом лежају. Милејџић мирно лежи и зуре ни у ишја. Змај му мери њулс. Милејџић не реађује.

13.

У судници. Исти распоред лица као у првом делу.

ЛОБМАЈЕР: Молим мир у судници. Данас, 11. марта, суд ће испитати сведоке у вези са писмом које је постало узрок злочина. Нека приступи сведок Никола Јоксимовић.

Судски службеник доводи Јоксимовића.

ЛОБМАЈЕР: Ви сте јуче почели да дајете исказ, а данас ћете наставити. Суд интересује на који начин је писмо госпође Томић – а у време када је написано госпођице Милетић – могло да утиче на односе између Димитријевића и Томића.

ЈОКСИМОВИЋ: Писмо је Димитријевић тумачио као писмо политичког садржаја, јер се у њему види како се са “Заставом” поступало, како су се уредници том листу тражили и како су се политички погледи у њему стално мењали. О том је Димитријевић и писао у “Бранику” у својим политичким коментарима. Због тога је Томић написао један уводни чланак у “Застави” где је напао Димитријевића и тврдио да то писмо никако не постоји. После тога Димитријевић је, опет у “Бранику” донео белешку да писмо заиста постоји и да је оно за њега занимљиво само са политичке стране. Затим су дошла два господина, доктор Божески и Вулетић да виде то писмо, јер је Димитријевић у белешци написао да се писмо код њега може видети. Оба су господина била код мене, у уредништву “Браника”, но писмо није било код мене, већ код Димитријевића. Ја сам господи рекао да писмо не могу показати јер није у уредништву, него да они дођу у два сата.

ЛОБМАЈЕР: И шта је било у два сата?

ЈОКСИМОВИЋ: У међувремену, ја сам отишао Димитријевићу у стан и он рече да писмо не даје из руку. Тада му саопштих да сам господи казао да дођу у два

- сата. Он је одговорио да може и да ће доћи у уредништво. Пре два био је у уредништву, господа су дошла и затим читала писмо.
- ЛОБМАЈЕР: Он је, дакле, господи показао писмо?
- ЛОКСИМОВИЋ: Јесте.
- ЛОБМАЈЕР: Шта је било пошто су господа прочитала писмо?
- ЛОКСИМОВИЋ: После пола сата господа су отишла, а ја сам са Димитријевићем остао у уредништву “Браника”. Оба господина су се затим вратила и рекла Димитријевићу да имају неколико речи насамо с њим да говоре. Ја га не хтедох оставити сама, те сам још позвао господина Плавшића да нам се придружи, те смо остали у првој соби, а у другој су били господа са Димитријевићем и ту су се задржали око пет минута.
- ЛОБМАЈЕР: А да ли су господа изазивала Димитријевића?
- ЛОКСИМОВИЋ: Знам оно што ми је рекао Димитријевић. Он је казао да су га изазивали.
- ЛОБМАЈЕР: Шта је он радио?
- ЛОКСИМОВИЋ: Он је мене и доктора Јојкића именовоа за своје поверенике.
- ЛОБМАЈЕР: Дакле, вас двојица и њих двојица... Шта су та четири повереника радила?
- ЛОКСИМОВИЋ: Ми смо се следећег дана састали у четири по подне. Прво се констатовало да је оно писмо право, односно аутентично, затим смо питали госпoду шта управо они хоће. Они су захтевали задовољење и то двобој.
- ЛОБМАЈЕР: И онда?
- ЛОКСИМОВИЋ: Ми смо одговорили да је Димитријевић писмо спомињао само са политичке стране и да је то писмо писала госпођа Томићка, те о некој задовољштини не може бити говора. На то су Томићеви повереници захтевали часни суд.
- ЛОБМАЈЕР: Шта сте ви закључили у том погледу?

- ЛОКСИМОВИЋ: Ми смо се удаљили, пошто смо имали налог само да решимо питање двобоја. Затим смо говорили с Димитријевићем, а сутрадан смо се састали и рекли: “Часни суд не!” Саставили смо записник да се не можемо споразумети и разиђосмо се.
- ЛОБМАЈЕР: Да ли сте ви били уредник “Браника” када се писало о тој ствари?
- ЛОКСИМОВИЋ: Јесте.
- ЛОБМАЈЕР: Како то да онда од вас није тражено задовољење?
- ЛОКСИМОВИЋ: Не знам. Ја сам тражио писмо од Димитријевића, но он ми га не хтеде дати. Хтео је да на себе узме сву одговорност.
- ЛОБМАЈЕР: Претпостављам да је зато писмо било у његовим рукама.
- ЛОКСИМОВИЋ: Господа су знала да писмо није код мене. Ја сам га хтео узети од Димитријевића, али он га не хтеде давати из руку.
- ЛОБМАЈЕР: Писмо је, дакле, увек било у Димитријевићевим рукама?
- ЛОКСИМОВИЋ: Јесте.
- ЛОБМАЈЕР: Када је когод хтео да чита писмо, није га могао наћи у уредништву “Браника”?
- ЛОКСИМОВИЋ: Није. Увек је било код Димитријевића.
- ЛОБМАЈЕР: Шта можете рећи о распрострањању писма? Да ли је писмо Димитријевић или ко други распростирао?
- ЛОКСИМОВИЋ: Димитријевић није писмо распростирао. Само она два господина што су дошла и господин Плавшић који је такође био присутан, јер је Димитријевић желео да има једног сведока, само су та три господина писмо читала.
- ЛОБМАЈЕР: Ви сте били пријатељ с Димитријевићем. Зар нисте знали или зар нисте слутили да ће оптужени Томић нешто учинити с Димитријевићем?

- ЛОКСИМОВИЋ: Он је мислио да ће га Томић, може бити, јавно инсултирати, али није слутио да ће овако шта бити.
- ЛЕЗДИМИРОВИЋ: Ви сте уредник “Браника”. У каквом сте односу стајали према Димитријевићу као власнику листа?
- ЛОКСИМОВИЋ: У оном у ком се налази уредник према власнику.
- ЛЕЗДИМИРОВИЋ: Да ли сте ви били овлашћени да примате приходе и да њима располажете?
- ЛОКСИМОВИЋ: То је био посао управе. С тим нисам имао ништа.
- ЛЕЗДИМИРОВИЋ: Отуда произилази да сте ви били плаћени.
- ЛОКСИМОВИЋ: Јесте.
- ЛЕЗДИМИРОВИЋ: Ко вас је плаћао?
- ЛОКСИМОВИЋ: Постоји удружење.
- ЛЕЗДИМИРОВИЋ: Ко вас је исплаћивао?
- ЛОКСИМОВИЋ: Када је Димитријевић био у Новом Саду – он, иначе неки други члан друштва.
- ЗОМБОРИ: Када се у чланку у “Бранику” казало да то писмо компромитује Томића, како то да нисте хтели ни о каквом задовољењу да знате?
- ЛОКСИМОВИЋ: Зато што је у чланку само политичка страна додирнута, да га оно само политички компромитује.
- ЛОБМАЈЕР: *(Томићу)*
Имате ли ви питања за сведока?
- ТОМИЋ: Имам. Господин Локсимовић тврдио је да су они хтели овим писмом да покажу, како су се уредници “Заставе” тражили. Шта се то мене тиче? У време када је писмо написано нисам био уредник “Заставе”. Сведок вели да ме се писмо тиче, политички. Како је могућно да се мене тиче писмо које је писала власница “Заставе” онда када мене још није ни познавала! Молим сведока – а он зацело има те бројеве “Браника” – да покаже у бројевима изричито где се каже: ми ћемо показати како се манипулисало “Заставом”.

- ЛОБМАЈЕР: Ја тврдим да се никада у “Бранику” није говорило о манипулисању “Заставом”.
- ТОМИЋ: Ви по постојећим прописима имате право да сведоку постављате питања. Ја вам допуштам да постављате питања, али не дозвољавам да се препирете са сведоком.
- ТОМИЋ: Ја сам сведока позвао да покаже, ако може, ма само један примерак “Браника” пре изложбе писма, а где стоји: ми хоћемо да покажемо како се са “Заставом” манипулисало! Нека га покаже! Он га не може показати!
- ЛОБМАЈЕР: Имате ли још питања за сведока?
- ТОМИЋ: Је ли господин Плавшић био присутан када је Димитријевић показао писмо мојим повериоцима?
- ЛОКСИМОВИЋ: Јесте. Он је био Димитријевићев сведок; то сам већ поменуо.
- ТОМИЋ: Молим да се то констатује, јер господин Плавшић то пориче у истрази.
- ЛОБМАЈЕР: Завршили смо са испитивањем сведока. Хвала вам. Нека суду приступи сведок доктор Милан Јојкић.

Судски службеник изводи Локсимиовића и уводи Јојкића.

- ЛЕЗДИМИРОВИЋ: Молим ваше податке.
- ЈОЈКИЋ: Младен Јојкић из Новог Сада, доктор медицине, стар педесет година, ожењен, отац петоро деце; православне вере, судски непорочан.
- ЛЕЗДИМИРОВИЋ: Ви сте били Димитријевићев сведок? У којој ствари?
- ЈОЈКИЋ: У суботу 28. децембра замолио ме је покојни Димитријевић да се после подне у његовој ствари примим посредовања: Јаша Томић је, наиме, послао два своја повереника да од њега траже задовољење.
- ЛЕЗДИМИРОВИЋ: Зашто је он тражио задовољење?
- ЈОЈКИЋ: Услед показивања једног писма повереницима Јаше Томића.
- ЛЕЗДИМИРОВИЋ: Зашто? Је ли то писмо некога вређало?

- ЈОЈКИЋ: Јаша Томић је мислио да то писмо унеколико вређа његову породицу.
- ЈЕЗДИМИРОВИЋ: Шта је после било?
- ЈОЈКИЋ: Ја се примим задатка, те јависмо повериоцима да се сутра, у недељу 29 децембра, састанемо у два сата поподне у уредништву “Браника”. Тако је и било. Тада су дошли и повереници Јаше Томића.
- ЈЕЗДИМИРОВИЋ: Вулетић и доктор Божески?
- ЈОЈКИЋ: Јесте.

14.

Канцеларија – уредништво листа “Браник”. За столом седе Јојкић, др Божески, Јоксимовић и Вулетић.

- ЈОЈКИЋ: Господо, овако стоје ствари: од стране господина Томића послата су господа Божески и Вулетић, а од стране господина Димитријевића ту смо господин Јоксимовић и ја. Имам питање за противну страну. Да ли сте ви, господо, дошли као центлмени без обзира на политичку страну чији сте чланови, или не?
- ВУЛЕТИЋ: Господине докторе, пазите на своје речи.
- ЈОЈКИЋ: Молим. Да ли сте дошли да преговарате? На основу чега?
- ВУЛЕТИЋ: На основу увида у писмо.
- ЈОЈКИЋ: Да ли писмо које сте јуче читали сматрате правим, односно аутентичним?
- БОЖЕСКИ: Да. Ми признајемо да је писмо право. Баш због тога што је господин Димитријевић коришћењем приватног писма погодио господина Томића и његову жену, ми тражимо задовољштину.
- ЈОКСИМОВИЋ: Молим вас, господо, ми држимо да те овде не стоји, јер госпођа Томићка ни на који начин није јавно споменута. Нигде не стоји њено име.
- ЈОЈКИЋ: Такође, ни на неки други начин није била спомињана.
- БОЖЕСКИ: Али, ми смо писмо видели...

- ЈОЈКИЋ: Ви сте видели, али то није јавно приказивање писма. Осим тога, ви сте се уверили у аутентичност писма.
- ЈОКСИМОВИЋ: А тиме се не дира Томићев приватан живот. Ни живот госпође Томићке.
- ВУЛЕТИЋ: Због чега онда “Браник” прави аферу око писма?
- ЈОЈКИЋ: То су, господине Вулетићу, политичке ствари.
- ВУЛЕТИЋ: Не разумем какве су политичке ствари у приватном писму које није упућено Димитријевићу, већ неком трећем?
- ЈОКСИМОВИЋ: Господо, цела ствар је започела од када је “Браник” ступио у живот. На политички правац “Браника” господин Томић није могао да одговори аргументима, те је подметнуо своју госпођу, зато што је она кћерка Милетићева, да се за њега, Томића, бори и да напише једну брошуру у којој је било најгрубљих и најгорих увреда за господина Димитријевића.
- ЈОЈКИЋ: Димитријевић је на њену брошуру одговорио својом брошуром и рекао је ту, да се жена, када ступа самостално у политички живот, лишава свих обзира које смо према њој дужни. Ипак, Димитријевић није њу јако напао, већ моралног виновника, Томића и овоме вратио оно што је њему, Димитријевићу, госпођа Томић пребацивала.
- БОЖЕСКИ: Ви, господо, као Димитријевићеви повереници не дајете задовољштину?
- ЈОЈКИЋ: Не, јер јој нема места. Ово није приватан спор, већ политички. А у политичким стварима нема места двобоју.
- БОЖЕСКИ: Онда тражимо да се у Новом Саду формира часни суд од угледних људи пред којима ће се разрешити сукоб.
- ЈОЈКИЋ: Мислите да пред часни суд изнесете случај?
- БОЖЕСКИ: Дабоме.

- ЈОЈКИЋ: Да видимо, да ли се часни суд уопште бави таквим споровима?
- ЈОКСИМОВИЋ: Ми, докторе Јојкићу, немамо права да преговарамо о часном суду, јер нам господин Димитријевић за то није дао мандат.
- ВУЛЕТИЋ: Шта ћемо онда?
- ЈОЈКИЋ: Да се сретнемо поново сутра увече у шест сати, а дотле и ви и ми да разговарамо: ви са господином Томићем, а ми са господином Димитријевићем.

Руковање, Божески и Вулетић одлазе. Чим изиђу, у канцеларију из друже собе улази Димитријевић.

- ДИМИТРИЈЕВИЋ: Све сам чуо. Радите, господо, шта знате, ја вама поверавам ту ствар, па како ви уредите ја ћу бити задовољан. А да бих вам олакшао ситуацију, ја сам написао једну изјаву коју можете дати Томићевим повереницима.
- ЈОКСИМОВИЋ: *(Узима харџију и чииа)*
 “Не желећи да окривим недужне, овим изјављујем да у своме чланку у ”Бранику” нисам хтео да вређам госпођу Томићку, него се мој натпис односио на господина Јашу Томића пошто је он крив. Власник “Браника” Миша Димитријевић”.

15.

У судници.

- ЈЕЗДИМИРОВИЋ: Због чега је Димитријевић дао ту изјаву?
- ЈОЈКИЋ: Да би се разграничило ко је, у ствари, крив и на кога се односе алузије о писму.
- ЈЕЗДИМИРОВИЋ: А шта је било у шест сати?
- ЈОЈКИЋ: Тачно у шест дошли су повериоци.

16.

Канцеларија – уредништво Браника. Присушни су Божески, Јоџкић, Вулетић и Јоксимовић.

- ЈОЈКИЋ: Господин Јоксимовић и ја овлашћени смо од стране господина Димитријевића да вам предамо његову писмену изјаву где изричито тврди да није имао намеру да вређа госпођу Томићку.
- ВУЛЕТИЋ: Ми такву изјаву не можемо примити. Господин Томић инсистира да се ствар изнесе пред часни суд. Ако ваша страна на то не пристане, онда ми нисмо спремно даље да преговарамо.
- ЈОКСИМОВИЋ: То је ултиматум!
- БОЖЕСКИ: Наша овлашћења иду дотле, даље не.
- ЈОЈКИЋ: За часни суд, после ове изјаве господина Димитријевића, нема основе.
- ВУЛЕТИЋ: Ми ћемо понети изјаву господина Димитријевића и предаћемо је господину Томићу.
- ЈОКСИМОВИЋ: Без права објављивања у “Застави”.
- ВУЛЕТИЋ: Ми вам такве гаранције не можемо дати, али свакојакo ћемо настојати код Томића да се изјава не штампа.
- ЈОЈКИЋ: Па онда, господо, предлагем да направимо записник, да у писменој форми констатујемо да се нисмо споразумели.
- БОЖЕСКИ: Ми смо сагласни. Дајте дивит, господине Јоксимовићу.

Јоксимовић доноси перо и маслионицу и листи харџије. Сва четворица седају за сто. Божески почиње да пише.

17.

У судници.

- ЛОБМАЈЕР: Тако сте, дакле, направили записник. Да ли знате још нешто о тој ствари?
- ЈОЈКИЋ: Да. Томића сам видео 31. децембра у Тошиној пивници, где је са више господе седео за столом. Пошто је то мени било необично, истога дана рекао сам Димитријевићу: “Слушај, ја мислим да те онај вреба, јер никад га нисам видео код Тоше, а данас је био, па кад је видео да тебе нема, отишао је”.
- ЛЕЗДИМИРОВИЋ: Ви сте, значи, отишли Димитријевићу и рекли му: “Онај те вреба”. Зашто?
- ЈОЈКИЋ: Јер сам за Томића по његовим начелима знао да је социјалиста, и што са, знао да је он у једној од својих песама уздизао Веру Сасулићеву као ћерку...
- ЛОБМАЈЕР: Молим, то не спада овамо!
- ЈОЈКИЋ: Ако ме господин судија пита, морам да изнесем своје мишљење. Ја сам био уверен да знам Томићеве назоре.
- ЛЕЗДИМИРОВИЋ: И шта сте из тога закључили?
- ЈОЈКИЋ: Да га вреба.
- ЛЕЗДИМИРОВИЋ: Зашто га вреба?
- ЈОЈКИЋ: Свакако због оне афере.
- ЛЕЗДИМИРОВИЋ: Ви сте отуда закључили да га вреба да би га злостављао?
- ЈОЈКИЋ: То нисам знао. Ја сам само видео да га вреба.
- ЛОБМАЈЕР: Захваљујем сведоку. Нека приступи сведок доктор Милан Бојески.

Судски службеник изводи Јојкића и уводи Бојеског.

- ЛЕЗДИМИРОВИЋ: Дајте суду своје податке.
- БОЈЕСКИ: Доктор Милан Бојески, стар 33 године, родом из Тиса Сент Миклуша, православне вере, ожењен, адвокат у Новом Саду, официр у резерви.

- ЛЕЗДИМИРОВИЋ: Кажите нам шта знате о размирици између Томића и Димитријевића.
- БОЖЕСКИ: Око половине децембра изишла је једна брошура са насловом “Прва реч пред сабор” у којој је споменуто једно писмо које би требало да буде срамотно по Томића. Ту анонимну брошуру “Браник” је донео у изводу. Но, у поменутој брошури није први пут споменуто писмо; “Браник” га је пре тога више пута спомињао. На то је изишао у “Застави” један Томићев чланак као одговор на брошуру. У чланку је Томић тврдио да не постоји такво писмо које би га могло срамотити. “Браник” је потом донео белешку да је у уредништву истављено то писмо и да га свако може видети. Кад сам то читао, договорио сам се са својим пријатељем Живком Вулетићем да одемо у уредништво “Браника” и видимо то писмо. Тамо нам је Јоксимовић рекао да писмо није у њега, већ у Димитријевића и да ћемо моћи да га погледамо у два сата. У два смо дошли поново и Димитријевић нам је показао једно писмо на немачком језику и било је, ако се добро сећам, од 30. или 31. октобра 1884. године. Када сам прочитао писмо, изгледало ми је као љубавно; упућено је било једном младом човеку. На коверту који нам је Димитријевић показао, стајало је: Шандор Петровић.
- ЛЕЗДИМИРОВИЋ: Рекосте да је писмо писано на немачком?
- БОЖЕСКИ: Јесте.
- ЛЕЗДИМИРОВИЋ: *(Показује коверат)*
Погледајте овај коверат и ово писмо.
- БОЖЕСКИ: То неће бити то писмо. Ми смо читали неко немачко писмо.
- ЛОБМАЈЕР: Морате дати прецизан одговор: је ли писмо било на српском или на немачком језику?
- БОЖЕСКИ: Па, не могу тачно да кажем. Оно је на мене начинило утисак љубавног писма. Прочитали смо га обојица. У први мах нам је Димитријевић показао само један препис. Но, тиме се нисмо задовољили, па смо искали оригинал.

18.

У уреднишћу “Браника”. Димитријевић држи у руци коверат. Божески и Вулеић стоје поред њеџа, а за столом седе Гавра Плавшић и Милан А. Јовановић.

БОЖЕСКИ: Господине Димитријевићу, ми смо ради да видимо оригинал, а не препис.

ДИМИТРИЈЕВИЋ: Молим, господо. Ово је оригинал, али вас молим да га не оштетите. Ево, ту су господа Плавшић и Јовановић, као моји сведоци да сам вам дао да видите оригинал писма.

ВУЛЕТИЋ: *(Пошио је прегледао писмо)*
Овде нема потписа. Само нека манупроприја.

ДИМИТРИЈЕВИЋ: Доцније ћу вам показати још неке хартије с тим рукописом и тако ћете упоредити и знати ко је писмо написао.

БОЖЕСКИ: Је ли то оно писмо које сте споменули у “Бранику”?

ДИМИТРИЈЕВИЋ: Да.

БОЖЕСКИ: За мене писмо није валидно, јер нема потписа. Ко зна ко га је писао.

ДИМИТРИЈЕВИЋ: Касније ћемо о томе, господо. Имам доказе да знам особу која је писала писмо.

БОЖЕСКИ: Дајте да прочитам писмо.

Димитријевић даје писмо Божеском. Овај чииа.

ДИМИТРИЈЕВИЋ: Господине Вулетићу, док господин Божески чита оригинал, ви можете читати препис.

Димитријевић даје Вулеићу прейис.

ПЛАВШИЋ: А ми, зар да се проводимо доконо? Дајте и нама писмо.

ДИМИТРИЈЕВИЋ: Вама такође могу дати препис.

Пружа њо један прейис Плавшићу и Јовановићу. Сви чииају.

БОЖЕСКИ: Писмо је љубавног карактера.

ДИМИТРИЈЕВИЋ: За мене – није. Оно је политичког карактера.

ВУЛЕТИЋ: Захваљујемо.
 ПЛАВШИЋ: И љубавног и политичког! И још има ту по-
 нешто, што се не види у први мах.
 БОЖЕСКИ: Хвала господине Димитријевићу. Збогом.

Вулеић и Божески излазе.

19.

У судници.

БОЖЕСКИ: Ми смо отишли Томићу и саопштили да смо читали писмо. Казали смо му садржину писма, како писмо нема потписа, како се у писму Томићево име не помиње и како оно по његову личност није увредљиво. На то нас је Томић умолио да одемо и упитамо Димитријевића шта он мисли ко је писао писмо, и уколико би одговорио да га је писала Томићева жена, да иште задовољштину од њега. Ми смо поново отишли у уредништво “Браника”.

20.

У уреднишћу “Браника”. Присујни су Божески, Вулеић, Јовановић, Плавшић и Димитријевић.

БОЖЕСКИ: Господине Димитријевићу, ми смо ради да са вама проговоримо коју реч насамо.

ДИМИТРИЈЕВИЋ: Молим. Изволите у другу канцеларију.

Димитријевић, Божески и Вулеић одлазе у другу иџросиорију.

ВУЛЕТИЋ: Господине Димитријевићу, кога ви држите за писца писма? Вама је, верујем, познат писац.

ДИМИТРИЈЕВИЋ: Јесте. Писац је госпођа Томићка.
(Вади из фасцикле њодсејнице, а из њеџа ориџинал њисма)
Ево, упоредите молим, рукопис писма и ове подсетнице које је писала госпођа Томићка. Рукописа је, нема сумње, исти.

Уџоређују рукописе.

БОЖЕСКИ: Исти. Господине Димитријевићу, знате ли какву одговорност преузимате на себе тиме што показујете туђе писмо? То је увредљиво.

ДИМИТРИЈЕВИЋ: Знам шта радим.

ВУЛЕТИЋ: Онда смо принуђени, да у име господина Томића од вас тражимо задовољење.

Димитријевић склања њисмо и друђе харџије.

ДИМИТРИЈЕВИЋ: Ја ћу, господо, именовати своје сведоке. Ја примам на себе одговорност. Обавестићу вас подне у четири.

Божески и Вулеџић одлазе.

Проџок времена означавамо заџамњењем.

Поџодне, истџоџа дана. У уредниџију “Браника” џрисуџни су Божески, Вулеџић, Јојкић и Јоксимовић.

БОЖЕСКИ: Господо повереници, дошли смо да се споразумемо у погледу задовољштине коју господин Димитријевић дугује господину Томићу.

ЈОЈКИЋ: Пардон! Задовољштина се даје када где има увреде. А овде не видим да има икакве увреде.

ВУЛЕТИЋ: Молим, господине Јојкићу, увреда се састоји у томе што се једно приватно писмо јавно користи.

ЈОКСИМОВИЋ: Ни један ред из писма није јавно штампан.

БОЖЕСКИ: Али ваш лист је објавио да је писмо слободно погледати у уредништву “Браника”. Дакле, овде се преређује изложба писма.

ЈОЈКИЋ: Писмо је показано само вама и господину Вулеџићу и никоме више.

- ВУЛЕТИЋ: Али, “Браник” је написао да писмо свако може видети. И ви сте, као часни људи, дужни да писмо покажете свакоме ко буде желео да га види.
- ЛОКСИМОВИЋ: Писмо није никоме осим вама двојици показано.
- БОЖЕСКИ: Молим, док смо Вулетић и ја читали писмо, њега су истовремено читали, баш овде у уредништву, и господин Плавшић и господин Јовановић.
- ВУЛЕТИЋ: Осим тога, ми не можемо да контролишемо да ли је писмо и другим особама давано на читање.
- ЛОКСИМОВИЋ: Господо, јемчим вам да је “Браник” хтео показати само то којим се путем долазило до уредничког места у “Застави” и ништа више.
- БОЖЕСКИ: Ако је то био циљ господина Димитријевића, онда је требао да покаже само онај део писма који се на ту ствар односи,
- ЛОКСИМОВИЋ: Ту сте у праву. Ја мислим као и ви. Као новинар, ја бих умео да писмо тако испунктирам, да изостану приватна места.
- БОЖЕСКИ: Да сте тако урадили, онда Томић не би имао никаквог разлога да буде компромитован.
- ЈОЈКИЋ: Молићу, господо, најбоље би било да се Томић разведе од госпође! Ја бих, да сам на његовом месту, тако урадио.
- ВУЛЕТИЋ: Ви, докторе, хоћете да на тај начин избаците Томића из политичког живота. Без “Заставе”, Томић би био политички мртав.
- ЈОЈКИЋ: Мислим да би то за Томића било добро. Моја жена, на пример, када би написала такво писмо, била би моментално мртва!
- БОЖЕСКИ: Дакле, дошли смо до питања задовољења које тражи Томић.

- ЛОКСИМОВИЋ: Ми не налазимо да има увреде. У писму се не спомиње име Јаше Томића. За нас су ствари јасне.
- ВУЛЕТИЋ: Онда преостаје још једино да се формира часни суд и да се њему препусти решавање питања.
- ЛОКСИМОВИЋ: Ми немамо овлашћења да прихватимо разговор о часном суду. Наш је мандат ограничен.
- ЛОЈКИЋ: Осим тога, пошто нема увреде, нема ни потребе за задовољштином и часним судом.
- БОЖЕСКИ: Онда морамо да саставимо протокол о овом разговору. Ми ћемо тај протокол дати Томићу и тиме је за нас посао завршен.

21.

У судници.

- ЗОМБОРИ: Молим сведока да каже када је обављен разговор између Томићевих и Димитријевићевих повереника.
- БОЖЕСКИ: Тај коначни разговор био је 30. децембра после подне. Када смо направили записник, отишли смо Вулетић и ја у уредништво “Заставе”. Тамо смо нашли Томића и предали му записник.
- ЛЕЗДИМИРОВИЋ: Да ли вам је познато да је писмо, пошто је записник штампан у “Застави”, и даље распростирано?
- БОЖЕСКИ: Слушао сам о томе. Чуо сам да је господин Плавшић, апотекар, у Гавриловићевој радњи показивао писмо.
- ЗОМБОРИ: А када је то Плавшић радио?
- БОЖЕСКИ: Два-три дана по нашем разговору с Димитријевићевим повереницима.
- ЗОМБОРИ: Јесте ли то рекли Томићу?
- БОЖЕСКИ: Јесам.

ЛОБМАЈЕР: Захваљујем сведоку. Нека суду приступи сведок Живко Вулетих.

Уобичајена процедура извођења иређашњеџ и довођења новоџ сведока.

ЛОБМАЈЕР: Изволите се представити суду.

ВУЛЕТИЋ: Живко Вулетих из Соколовца, стар 33 године, ожењен, отац двоје деце, православне вере, сарадник “Заставе”, свршени агроном, судски непорочан.

ЛОБМАЈЕР: Неке ствари суду још нису довољно објашњене. Ви сте били с доктором Божеским у уредништву “Браника” да прочитате писмо. Како је то било?

ВУЛЕТИЋ: Димитријевић је из својих руку дао доктору Божеском оригинал, а мени препис да читам, ваљда зато да не дангубимо. Ја не хтедох да читам препис, већ такође оригинал, те рекох да ћу чекати док доктор Божески прочита. Кад сам и ја прочитао оригинал, из мојих руку пре руку Димитријевићевих, дошло је у руке Плавшићу.

ЛОБМАЈЕР: Плавшић је, дакле, био присутан?

ВУЛЕТИЋ: Јесте. Док смо Божески и ја читали оригинал, дотле је професор Јовановић читао препис, који је Димитријевићевом руком био исписан.

ЛОБМАЈЕР: Можете ли се сетити да ли је писмо написано на српском или немачком језику?

ВУЛЕТИЋ: На српском.

ЛОБМАЈЕР: Ви се, зацело, сећате да је писмо на српском било?

ВУЛЕТИЋ: Зацело.

ЛОБМАЈЕР: Је ли било потписа на писму?

ВУЛЕТИЋ: Није. Било је нешто што је требало да буде слово М или Н.

ЛОБМАЈЕР: У истрази, ви сте изјавили шта у писму компромитује. Молим да то наведете.

- ВУЛЕТИЋ: Ја сам рекао да је то сасвим обично љубавно писмо и да се у њему, поред осталог, говори и о уређењу неких новчаних неприлика.
- ЛОБМАЈЕР: А шта је било увредљиво?
- ВУЛЕТИЋ: Колико се сећам, говорило се и о томе да ће један тадашњи сарадник “Заставе” бити изабран за професора у Панчеву, те да би према томе дотични, на кога је писмо управљено, могао одмах доћи и примити уредништво.
- ЛОБМАЈЕР: Колико то што сте рекли компромитује госпођу Томић?
- ВУЛЕТИЋ: Господа су схватила тако, да је на месту уредника “Заставе” могао макар ко доћи.
- ЛОБМАЈЕР: Ви сте били присутни када је Димитријевић рекао да се оно писмо у преписима растура?
- ВУЛЕТИЋ: Јесте. Он је изјавио да зна да се писмо растура.
- ЛОБМАЈЕР: Није рекао у колико примерака?
- ВУЛЕТИЋ: Рекао је да се писмо налази, може бити, у стотинама руку.
- ЛОБМАЈЕР: Хвала вам. Нека приступи сведок Гавра Плавшић.

Судски службеник изводи Вулејића и уводи Гавру Плавшића.

- ЈЕЗДИМИРОВИЋ: Реците суду своје податке.
- ПЛАВШИЋ: Гавра Плавшић, имам 40 година, апотекар у Новом Саду, ожењен, судски нисам кажњаван.
- ЈЕЗДИМИРОВИЋ: Молим да кажете шта знате о неком писму које је било у уредништву “Браника”, а о коме се говори да га је писала госпођа Томићка.
- ПЛАВШИЋ: Ми смо били у уредништву.
- ЈЕЗДИМИРОВИЋ: Ко је све био?
- ПЛАВШИЋ: Димитријевић, професор Јовановић, уредник Јоксимовић и ја. Није потрајало дуго, кад дођоше господин Вулејић и доктор Бојески и захтеваше писмо од Димитријевића. Господин Димитријевић извадио је писмо из свог

чекмежета и дао га је доктору Божеском да чита. Када је Божески прочитао један део, предао га је Вулетићу, а затим сам га и ја хтео читати, али сам прочитао само три четвртине једне стране, па сам онда писмо оставио, јер је писмо било врло нечитко. После су господа отишла, па онда и ми, и ја знам да је један од госпoде нама рекао, кад смо излазили, да се писмо више не показује.

- ЛОБМАЈЕР: Ко је то рекао?
- ПЛАВШИЋ: То не знам.
- ЛОБМАЈЕР: Али који од госпoде?
- ПЛАВШИЋ: Или Димитријевић, или Јовановић или Јоксимовић.
- ЈЕЗДИМИРОВИЋ: Дакле, ви сте писмо читали?
- ПЛАВШИЋ: Нисам га целог прочитао, већ само од прве стране, може бити три четвртине.
- ЈЕЗДИМИРОВИЋ: Даље нисте читали?
- ПЛАВШИЋ: Нисам.
- ЈЕЗДИМИРОВИЋ: Зато што је писмо било нечитко?
- ПЛАВШИЋ: Да.
- ЈЕЗДИМИРОВИЋ: Знате ли шта о томе да је писмо, пре него што сте га ви читали, било изложено у уредништву “Браника” и да га је ту свако могао читати?
- ПЛАВШИЋ: Не знам.
- ЛОБМАЈЕР: Неки сведоци су казали да сте писмо ви читали.
- ПЛАВШИЋ: Ја писмо никада нисам читао.
- ЈЕЗДИМИРОВИЋ: Реците је ли то ово писмо?
- ПЛАВШИЋ: На то се не могу опоменути.
- ЛОБМАЈЕР: Је ли писмо писано на српском језику?
- ПЛАВШИЋ: Јесте.
- ЛОБМАЈЕР: *(Јездимировићу)*
Погледајте господине колега, да ли је писмо нечитко?

- ЛЕЗДИМИРОВИЋ: Није. Може се врло лепо читати.
- ЛОБМАЈЕР: Господин судија каже да се писмо може врло лепо читати. Може бити да сте ви неки други разлог имали, да само прву страну или један део писма читате? Колико ја познајем слова, писмо је читко.
- ПЛАВШИЋ: И ја сам хтео да дознам садржај, но тешко ми је пало да читам, за мене је то тежак рукопис.
- ЛЕЗДИМИРОВИЋ: Познато је да апотекари умеју боље да читају тешке рукописе од других.
- ПЛАВШИЋ: Може бити. Ја сам научио да читам докторске рукописе. Овај рукопис није докторски.
- ЛОБМАЈЕР: Ви велите да нисте писмо цело читали. Овде има сведока који тврде да сте ви цело писмо прочитали.
- ПЛАВШИЋ: Ја опет кажем да га нисам целог прочитао.
- ЛЕЗДИМИРОВИЋ: Реците, нисте ли о писму некоме доцније говорили?
- ПЛАВШИЋ: Кад се у разговору у вароши о томе говорило и ја сам о томе причао, као што се уопште онда о томе говорило.
- ЛЕЗДИМИРОВИЋ: Нисте ли ви и у дућану Гавриловића говорили о писму?
- ПЛАВШИЋ: Ако се о тој ствари говорило, јесам.
- ЛОБМАЈЕР: Јесте ли ви о писму говорили, а нарочито јесте ли у Гавриловићевом дућану о писму говорили?
- ПЛАВШИЋ: Јесте, ја сам говорио.
- ЛЕЗДИМИРОВИЋ: Шта сте говорили?
- ПЛАВШИЋ: Шта сам од друге господе у вароши чуо, то сам говорио.
- ЛЕЗДИМИРОВИЋ: Дакле, шта је то било што сте од друге господе чули?

- ПЛАВШИЋ: Да је писмо писала госпођа Томићка неке Петровићу, а што се тиче садржине, говорио сам оно што се по вароши о томе говорило.
- ЛЕЗДИМИРОВИЋ: Дакле, не о оном што сте сами читали, већ о оном што сте чули?
- ПЛАВШИЋ: Та ја то писмо нисам ни читао.
- ЛОБМАЈЕР: Баш зато. Ви знате о писму само толико колико сте чули да се у вароши говори?
- ПЛАВШИЋ: Јесте.
- ЛЕЗДИМИРОВИЋ: Не сећате се од кога сте сазнали садржај писма?
- ПЛАВШИЋ: Не сећам се.
- ЛЕЗДИМИРОВИЋ: *(Томићу)*
Имате ли ви какво питање за сведока?
- ТОМИЋ: Сведок сам себе побија, те због тога молим да се прочита прва тачка његове изјаве пред истражним судијом. Сећам се, он је тада рекао да писмо никад није имао у рукама, да га никад није видео, да је изишао из уредништва када су дошли Божески и Вулетић. Сада изјављује другачије.
- ЛОБМАЈЕР: Ви сте тада рекли да писмо нисте прочитали. Сада мењате исказ, велите да сте три четвртине прве стране прочитали.
- ПЛАВШИЋ: Јесте, то сам и истражном судији рекао.
- ЛОБМАЈЕР: Нисте, то није истина. Рекли сте да вас се то све није тицало и да сте изишли из просторија уредништва “Браника” када су дошли Божески и Вулетић.
- ТОМИЋ: Сведок мења исказ утолико што сада не тврди да је отишао; напротив, остао је тамо. Када треба да се види да ли је писмо читао, сведок каже “Нисам”, а када треба Димитријевића правдати, он вели “Писмо се више неће читати”.
- ЛОБМАЈЕР: Шта је истина?
- ПЛАВШИЋ: Ово што сада кажем, јер сам и у истрази исто рекао.

- ЛЕЗДИМИРОВИЋ: Да се вратимо вашем говору о писму. Ви велите да сте више пута говорили о писму у друштву.
- ПЛАВШИЋ: Па, у друштву се обично разговара...
- ЛЕЗДИМИРОВИЋ: Добро, дакле, у друштву. У коме друштву, то ћете се сетити?
- ПЛАВШИЋ: Не сећам се.
- ЛЕЗДИМИРОВИЋ: Кад ви кажете да сте дошли у једно друштво и ту о томе разговарали – једно се друштво састоји најмање од шест до десет особа – претпостављам да сте познавали бар једну особу из друштва?
- ПЛАВШИЋ: Има много друштава.
- ЛЕЗДИМИРОВИЋ: *(Изнервиран)*
Добро, има много друштава, у врло много друштвава има и врло много особа! То ћете зацело моћи да споменете именованом бар једну особу! Именујте једну особу!
- ПЛАВШИЋ: Ја се нисам с једном особом разговарао, него сам слушао.
- ЛЕЗДИМИРОВИЋ: Дакле, која је особа говорила када сте ви слушали?
- ПЛАВШИЋ: Не сећам се личности.
- ЛОБМАЈЕР: Сведок ће морати да се закуне на свој исказ. Сведок је слободан. Нека приступи сведок Сава Стојковић.

Судски службеник изводи Плавшића и уводи Стојковића.

- ЛОБМАЈЕР: Дајте податке суду.
- СТОЈКОВИЋ: Сава Стојковић, чизмар, православне вере, ожењен, имам 40 година.
- ЛОБМАЈЕР: Испричајте суду све што знате о писму.
- СТОЈКОВИЋ: Је л могу све од почетка?

- ЛОБМАЈЕР: Можете.
- СТОЈКОВИЋ: Први пут сам чуо за писмо у Каменици, где је професор Јовановић причао шкандалозне ствари о писму које бешчести Томића. Други пут сам чуо на салашу код доктора Илије Вучетића. И Вучетић и његова госпођа су причали да су видели писмо које ружно говори о Томићу. Трећи пут је било у дућану код господина Гавриловића. Тамо је господин Плавшић садржину исприповедао. Гавриловић је онда рекао да у писму “има и много шта друго безобразно и гадно, што се не да изговорити”.
- ЛЕЗДИМИРОВИЋ: Ви, дакле, садржину писма знате само по томе што сте чули од других? Сами нисте читали?
- СТОЈКОВИЋ: Нисам. Ја сам отишао код Јаше и рекао му за то. Он се узбудио и сав разјарен је рекао: “Ти безобразници напали су ме као вуци!”
- ЛОБМАЈЕР: Ви сте у истрази рекли да вам је Томић казао: “Ти људи ће ме упропастити”. Објасните то мало ближе.
- СТОЈКОВИЋ: То је било један дан пре несреће. Томић је свратио са Вулетићем у мој дућан и тада је то рекао.
- ЛЕЗДИМИРОВИЋ: А ви, да ли сте се ви занимали за садржај писма?
- СТОЈКОВИЋ: Не много, јер су у питању ствари које је писала женскиња, а чим се у политику уплету женскиње, то не може ваљати.
- ЛОБМАЈЕР: Хвала вам. Сведок је слободан.
- Судски службеник изводи Стојковића.*
- ЛОБМАЈЕР: Молим државног тужиоца да стави предлог у погледу заклетве сведока.
- ПОПОВИЋ: Предлажем да се сви сведоци закуну. Не налазим међу њима ни једнога против кога бих имао приговора.

ТОМИЋ: Славни суде! Ја молим да се Јоксимовић и Плавшић не припусте заклинању. Хоћу то укратко да образложим. Ја сам некада радио с Јоксимовићем, но после смо се разишли, тако да нисмо један другог поздрављали нити један с другим говорили. Он је постао мој непријатељ. Питам суд, може ли непријатељ, када се тиче његовог непријатеља, да говори истину? Одговарам: може – ако је кавалер у потпуном смислу, ако је човек частан од главе до пете. Овде сада настаје питање за суд, да ли је Јоксимовић частан човек; његов лист – лист у коме је он главни уредник, прави изложбу девојачког љубавног писма. То још није забележено у нашој држави, није забележено у Европи.

(Пауза)

Што се тиче господина Плавшића, и за њега могу рећи исто. Показало се да је писмо, ако не писмено, а оно усмено разносио, а то је свеједно.

ЛОБМАЈЕР: Суд одлучује да се зајакну сви сведоци, пошто наведени разлози оптуженог немају довољну тежину. Али, суд одлучује да још једном саслуша госпођу Димитријевић, о писму.

Судски службеник уводи Ану Димитријевић.

ЛОБМАЈЕР: Госпођо Димитријевић, суд жели да вам постави још нека питања.

ДИМИТРИЈЕВИЋКА: Молим.

ЛОБМАЈЕР: Реците нам, како је писмо дошло у руке вашег мужа?

ДИМИТРИЈЕВИЋКА: Нашла сам га међу хартијама, а како је дошло до њега, то не знам.

ЛОБМАЈЕР: Захваљујем сведоку. Завршили смо са саслушавањем сведока. Молим тужиоца да поднесе оптужбу.

Ана Димитријевић одлази.

ПОПОВИЋ: 4. јануара ове године, убоден је ножем Миша Димитријевић на перону железничке станице. Убрзо је умро. Јаша Томић, који је починио дело, ухваћен је на лицу места. Свој чин није порицао, није га ни желео порицати, јер га је учинио јавно и то је у истрази и признао. Јаша Томић је и пред истражним судијом и пред судом признао да је дело смислио, с одлучном намером и да га је извршио. Признао је да је између њега и Димитријевића овладао непријатељски однос и то стога што је била реч о неком писму које Томића бешчести, услед чега је послао Димитријевићу своје сведоке који су се уверили да писмо не садржи у себи ништа што би по Томића било обешчашћујуће, већ би такво било по његову жену. Писмо је писала његова жена док је била девојка, а оно садржи, по Томићевом мишљењу, такве ствари које су у стању да поруше његову породичну срећу и част. Услед тога је био тако огорчен да је закључио да Димитријевића убије, пошто тражено задовољење од Димитријевића није добио. Да ли овде има уморства кажњивог по параграфу 278 Казненог законика? Има! За уморство се тражи осим жртве, и унапред смишљена намера. Да је оптужени унапред смислио своју намеру, то не може да подлегне сумњи. Јер када се ко четири дана бори са собом, узима нож, баца га, опет узима и опет га баца, напослетку узима трећи нож с којим четири дана остаје и смишља одлуку да убије – ту о премедитацији не може бити сумње. Да је оптужени био узбуђен, то је извесно. И код ситније ствари се догађа, на пример пред излагање у јавност, да човеком овлада узбуђење. Овде је у питању да ли се са психолошког они узроци који су туженога руководили, могу сматрати као олакшавајући. С те стране морам изрећи жаљење што суд није прочитао све брошуре и чланке које сам ја поднео. Јер, из њих би се видело ко је отпочео јавну политичку борбу, видело би се да је жена туженога, госпођа Милица Томић, напала у једној брошури Димитријевића, те је гледала да га омаловажи и баци у блато. Даље, говорила је да је Димитријевић изневерио странку те да се политички компромитовао.

(Пауза)

Поштовани суде! При преслушавању оптуженог, показало се да је он вешт, оштроуман човек, може бити генијалан. Зато је и удесио своје иступање тако да се поверује да је бранио част своје жене. То није тачно и то се види из

писма, где Милица Милетићева, тада још девојком, уз своју руку нуди и уредништво “Заставе” једном човеку. Дузззно поштовање према личности зззенскиње траје и мозззе трајати само донде, док зззенскиња изиђе из те сфере и почне расправљати друштвена питања, што не спада у њен позив, она сама напушта штит који је чува, сама се излазззе томе да се њен противник послузззи истим орузззјем. А где је повреда части Милице Томић? Ма колико је тразззио, не могу да је нађем. Јер на суду није доказано да је писмо преписивано и у преписима растурано. Па ни сведоци нису о томе ништа сведочили. Исказ свију њих мозззе се свести на разговор једног брбљивца који је случајно био онде кад су били и Томићеви сведоци и који се нашао да о томе говори. А да је осим тога ико други видео то писмо, да је оно распрострањено, за то нема доказа.

(Пауза)

Пошто за оптузззенога нема олакшавајућих околности, ја остајем при оптузззби коју сам на основу параграфа 278 Кривичног закона против њега поднео. Молим да га суд прогласи кривим за уморство и да примени казну назначену у томе параграфу. Једном речи, молим да се закон најстрозззе примени.

ЛОБМАЈЕР: Позивам браниоца да узме реч.

ЗОМБОРИ: Славни суде! Параграф 278 Кривичног закона вели: “Ко убије човека у намери напред смишљеној, чини уморство и има се казнити смрћу”. До сада, међутим, ни у нас ни у Европи, нико није успео да дефинише шта је то унапред смишљена намера, где она отпочиње, како се развија и када се има сматрати за извршену. Колико је год законодавних тела, колико је год писаца закона, сви су обишли решење овог питања. Питам се, славни суде, је ли могућно олако решити то питање, односно, налазе ли се сви услови слободне одлуке у случају мог клијента? Не осуђујмо човека због његових верских и политичких убеђења. Поседовати убеђење не значи истовремено и чинити кривично дело. Доказано је да је Томић човек чврстих моралних начела. Такође и политичких. Када су његови политички противници покушали да му нашкоде, наишли су на отпор и нису му могли ништа. Шта им је преостало? Да нађу место где би Томића могли ранити, све до срца. И то место су нашли. Напали су Јашу Томића преко напада на његову супругу, изложивши јавној порузи писмо које је

она написала још када Јашу Томића није ни познавала. На тај начин хтели су да понизе човека који је свим жаром своје душе љубио одану супругу, жену која му је у најтежој борби била веран друг и пријатељ. Прескочићу све оно што је Томић тада настојао да уради, и позив на двобој и тражење да спор реши часни суд, осврнућу се на наметљивце који су се понашали како не доликује честитим људима. Они су туђе писмо читали, штавише, о њему по вароши причали и, разуме се, додавали писму и оно чега у њему нема. Па кад су били толико слаби да читају туђе писмо, нека буду тако храбри да то и признају. Али, шта је Томић знао радити? Био је у грозници, узбуђењу, јер је видео да душмани не нападају њега, него његову породичну срећу и да хоће да га раставе од жене. То су и хтели. Хтели су да му одузму једину потпору, његову одану жену, а самим тим да га истисну из уредништва “Заставе”! То је био њихов циљ, да тако ликвидирају Томића као политичку личност! Све је то Томић видео и покушао је свим средствима која су му стајала на располагању да ствар реши мирним путем. Послушао је господина Јовановића, великог српског песника, бацио је нож. Хтео је да се спор оконча. Али његови противници нису то хтели. Оптужени се непрекидно налазио под лавином увреда и сплетака. Људски осећаји су непоуздани. Али, свако ће допустити, да кад ко диже нож да освети срамоту нанесену својој жени те убије човека који је бешчисти, да тај природни порив треба поштовати. Природа је тако удесила. Због тога сматрам да у слушају оптуженога Томића, треба применити олакшавајуће околности из параграфа 91 и 92 Кривичног закона. Осим тога, у истом Кривичном закону стоји и параграф седамдесет седми који свакоме осигурава право да ако ма којем члану породице буду доведени у опасност здравље или живот, да то може силом одбити, те ако учини злочин то му се неће рачунати. Ја славном суду скрећем пажњу и на тај параграф, молећи да се он примени на Јашу Томића.

(Пауза)

Завршићу реч молбом славном суду, да узме у обзир да је Јаша Томић непорочан човек, озбиљан породични човек с угледом у јавности, не само у Новом Саду, већ и широм наше државе. Он је жртва осећања одговорности и осећаја да мора да одбрани част своје жене. Он по цену свог

живота није могао да занемари обавезу да брани част своје супруге. Ко тако поступа, њему је душа чиста. Овај се човек не може сматрати убицом!

ЛОБМАЈЕР: Има ли тужилац шта да одговори?

ПОПОВИЋ: Молим! Бранилац је заобишао једну тему коју ја сада хоћу да истакнем, сматрајући да је подстицај за убиство оптужени нашао у социјалистичким идејама. Да је суд прочитао списе које је оптужени писао годинама, видео би да се он залаже за социјалистичке идеје. За мене, социјализам, ако је у друштву с нихилизмом, он је погубан, то је ђаво који друштво у корену подрива. Нож у руку оптуженоме дале су његове идеје. Оптужени је, дакле, убијао по књизи.

(Пауза)

Није доказано и ја не признајем да је тужени услед нападања на част његове жене дошао у афекат. Допуштам да неко ради части своје жене плане, да скочи на увредиоца и угуши га. Али да ко може зрело промишљати по плану и извести уморство и да је у афекту, то не признајем.

(Пауза)

Ја се у свему придржавам своје оптужбе и молим да се у томе смислу донесе пресуда.

ЛОБМАЈЕР: Има ли бранилац још шта да дода?

ЗОМБОРИ: Државни тужилац разлаже питање како узрок делу није била увређена женина част, него узрок тражи у социјализму и нихилизму. Ја опет тврдим да социјализам и нихилизам немају никакве везе са делом. Хтео сам да докажем да на оптуженичкој клупи седи праведник због учињеног витешког дела! Ја га нисам величао и обасјавао позоришном светлошћу. Ми смо озбиљни људи и скупили смо се овде да просудимо једно озбиљно дело. Моје је становиште да је у делу било афекта, да није било премедитације и молим суд да у томе смислу донесе пресуду.

ЛОБМАЈЕР: Оптужени, да ли ви желите да говорите?

ТОМИЋ: Молим.

ЛОБМАЈЕР: Говорите. Али вас опомињем да се манете политике и изнесете само оно што се односи на вашу одбрану.

ТОМИЋ: Славни суде! Врло је мало људи који су се пре своје смрти прославили. Господин државни тужилац уложио је данас

велики труд да мене бар у неком смислу још пре моје смрти прослави. Пошто је тужилац захтевао да ми се по параграфу 278 најстроже суди, дакле, пошто је за мене најпре захтевао вешала, на подножју вешала баца ми реч: “То је, може бити, генијалан човек”. Комплимент државног тужиоца одбијам, јер без те једне речи “оптужени је генијалан”, оптужба уопште не би била ни могућна. Да је државни тужилац рекао: Овај је човек рђав, скроз рђав, покварен! – људи би се питали: “Тај човек је хтео једну ствар части часним путем да реши, он је тражио часни суд” – па како се то слаже с поквареношћу тога човека? И ту се сети господин тужилац једне речи – “генијалан”, јер том речи може да оправда све и да каже како је све што сам предузимао – тражио двобој, тражио часни суд – промишљена генијалност, јер сам по књизи убијао! А шта да кажем о оптужби да сам социјалиста? Социјалиста у рђавом смислу, како се данас употребљава та реч, ја нисам. Они који оптужују социјалисте, кажу: “То је социјалиста, то је нихилиста! Он хоће да дели, не признаје породицу!” Баш ти људи који мене оптужују хтели су мој брак да разруше, а ја, кога оптужују да је социјалиста, бранио сам тај брак, најпоследње, и ножем!

(Пауза)

За сваког човека има неке границе, докле може да се уздржи. Када се пређе та граница, човеку се зацрни пред очима. То је стање у коме је човек изгубљен. Нико не познаје људску природу неће се усудити да каже: “Код мене то стање никада неће наступити”. А код мене, Јаше Томића, то стање је било наступило. Ја о своме делу не могу објективно да судим, али чини ми се да нисам тако лако као омот сламе плануо, већ да сам до крајње границе сносио све оно што поштен човек може подносити. Мене су моји противници, мирно, смишљено, довели у такво душевно стање, да сам био принуђен, понављам, принуђен да учиним неко очајничко дело. Моји су противници очекивали да то дело учиним у својој кући, али да ћу потегнути нож на груди свога противника који је узео на себе сву одговорност за увреду коју наноси мојој жени – то нису очекивали. Да ћу нешто учинити, то су претпостављали. Нека о мртвима буде речено све најлепше, али остаје чињеница да је код Димитријевића нађен енглески боксер у целу. Нека полицајци упореде какве су могућности употребе боксера и ножа који сам ја користио. Видеће се

да је боксер далеко опасније оружје.

(Пауза)

Питам славни суде, зашто је мој несрећни противник умро? Је ли желео да умре? Није – ја сам га на то приморао. А зашто сам га убио? Јесам ли ја волео да убијем? Зар је лако убити човека? Није; он ме је на то приморао. Он је мене приморао да га убијем, а ја њега да умре! Два су месеца прошла од оног страшног дана, а можда и више, а ја се питам и истовремено признајем: не знам ни дан данас шта је требало да урадим! Док је трајао тај притисак на мене и моју жену, често сам долазио ноћу и посматрао је док спава. Као да сам чуо глас који вели: “Та шта је ова несрећна жена учинила томе човеку?” У целом њеном животу низала се само несрећа за несрећом. Кад су је као девојку од 17 година довели из завода, одвели су јој оца у тамницу на пет година. Она помаже оцу, брине о васпитавању свога малог брата, она негује годину дана свога болесног оца, а кад ми доцније постаде жена, и када мене одведоше у тамницу, полази она са мном и проводи као роб од јутра до мрака сваки дан међу оним зидинама. И ту жену која ми је била верна и поштена, хтели су они да је ја изобличим! Можда има људи који би то могли чинити. Ја, пак, то нисам могао, морао сам да браним њену доброту и њену част. Тако је дошло до Туцинданске трагедије! Славни суде. Ја који нисам правник, видим један правни апсурд. Да сам извршио дело онога дана кад је писмо изложено, господин тужилац би ме оптужио само по тачки 21, где се предвиђа далеко лакша казна. Не могу да разумем, господо судије, да ћу сада бити строже кажњен зато што сам покушао све, ама баш све да учиним што један човек може учинити, да спречим несрећу! По мом мишљењу, а то је рекао и мој бранилац, мој чин је дело самоодбране. Нападне ли ме ко, да ми отме новац, могу тај свој новац с ножем у руци бранити, а када ко хоће част моје куће да нападне, не смем то чинити! Разум ми вели: “Сваки поштен човек на твоме месту учинио би то исто”. Знам да је мој чин унесрећио много људи. Искрено жалим његовог оца и моју несрећну матер; жалим његову и моју породицу, жалим за изгубљеном срећом. Славни суде! Хоћу да завршим. Ја сам имао добро васпитање; колико знам, ја сам први из историје моје породице који одговара због злочина. И ако будем осуђен, а надам се да нећу, знаћу да сам пао као жртва једног мучког напада, а знаћу и то да

бих данас био много срећнији и задовољнији да сам само мало мање части у себи осећао. Отац ми увек говораше: “Живот за част!” Да ме је чему другом учио, не бих данас стајао овде. Благо њему што није дочекао овај дан. На њега се не љутим, он ме је само добру учио. Што ми је у жилама текла крв, а не зашећерена вода, што не могах бити анђео, није он крив.

(Пауза)

Славни суде, сасвим мирно очекујем пресуду, а каква год та пресуда била – ја ћу је као човек умети да поднесем.

ЛОБМАЈЕР: Суд се повлачи на већање.

Док судије излазе из суднице, поред Јаше Томића пролазе сведоци догађаја.

22.

У судници, уобичајена ајмосфера. Присујни су сви учесници и сведоци догађаја, осим, разуме се, Мише Димитријевића. У судницу улазе судије.

ЛОБМАЈЕР: У име његовог величанства краља! Пресуда број 624/Б. Новосадски судбени сто, као казнена власт, у казненој парници ради злочина уморства туженога Јаше Томића, донео је, по одржаној јавној коначној расправи и по саслушању краљевског јавног тужиоца ову пресуду! Јаша Томић из Вршца, стар 34 године, православне вере, ожењен, без деце, уредник новина, осуђен био ради штампарског преступа на три месеца државног затвора, без имања, новосадски становник, у притвору, проглашује се ради уморства, извршена на Миши Димитријевићу, по параграфу 278 Кривичног закона за крива и осуђује се ради тога у смислу реченог параграфа уз примену параграфа 91 друге тачке Кривичног закона на доживотну тамницу, а уколико би ова у смислу параграфа 289 Кривичног закона укинута била, на губљење политичког права за 10. година. Дужан је уједно за казнени поступак платити 45 форинти и 60 филера парничких трошкова под теретом сврхе за 15 дана по правоснажности пресуде краљевском ерару. Оштећени Димитрије Димитријевић упућује се са својим захтевом одштете на пут цивилне парнице.

У публицы жагор, галама. Милица једва сїоји, йлаче. Змај је уз њу.

ПЛАВШИЋ: Живео суд!

ЛОБМАЈЕР: Против ове данас обнародоване пресуде, може тужени, државни тужилац, као и Димитрије Димитријевић – овај последњи у погледу одштете – жалбу пријавити. Пресуда је записана на седници краљевог судбеног стола у Новом Саду, дана 13. марта 1890. године.

Јаша Томић сїоји, мирно йодноси чийање йресуде. Док се свейлосни сной йолако сужава на Јашино лице, из йїаме дойире глас.

ГЛАС: Угарска краљевска курија, на трећем суђењу у Будимпешти, изменила је све до тада изречене пресуде и смањила Јаши Томићу казну на 6. година робије.

КРАЈ